

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Vita Medvešek

Mentorica: doc. dr. Maja Bučar

**DVA POGLEDA NA RAZVOJ: URESNIČEVANJE
NEOKLASIČNE TEORIJE IN HETERODOKSNIH TEORIJ NA
PRIMERU TAJVANA IN ARGENTINE**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

*Zahvaljujem se mentorici dr. Maji Bučar
za pomoč in nasvete pri pisanju diplomske naloge.
Največja zahvala gre Sebastijanu za življenjsko vedrino.*

*Vita Medvešek,
Celje, julij 2006*

POVZETEK: DVA POGLEDA NA RAZVOJ: URESNIČEVANJE NEOKLASIČNE TEORIJE IN HETERODOKSNIH TEORIJ NA PRIMERU TAJVANA IN ARGENTINE

Diplomsko delo ugotavlja, ali so bile neoklasična teorija in heterodoksne teorije ter razvojni strategiji, ki sta jo ti dve teoriji zagovarjali, ustrezni za razvoj držav v razvoju. Po 2. sv. vojni so na pomenu pridobile heterodoksne teorije, ki so zagovarjale uvozno substitucijo kot najboljšo strategijo za doseg razvoja držav v razvoju. Neuspeh uvozne substitucije in hiter ekonomski uspeh vzhodnoazijskih držav sta pripomogla k oživitvi neoklasične teorije, ki je videla v usmeritvi v izvoz pravi odgovor za industrializacijo držav v razvoju. Predpostavka diplomskega dela je, da se države pri uresničevanju razvojnih strategij oddaljijo od teoretičnih postavk ter da je najboljša pot do ekonomskega razvoja kombinacija različnih teoretičnih izhodišč. Na primeru Argentine in Tajvana išče diplomsko delo odgovore, zakaj se uvozna substitucija ni izkazala za primerno razvojno strategijo in ali je lahko strategija pospeševanja izvoza primerna alternativa za razvoj držav v razvoju.

Ključne besede: razvojne teorije, strategija uvozne substitucije, strategija pospeševanja izvoza, Argentina, Tajvan.

ABSTRACT: TWO VIEWS ON DEVELOPMENT: IMPLEMENTATION OF NEOCLASSICAL THEORY AND HETERODOX THEORIES ON THE CASE OF TAIWAN AND ARGENTINA

Diploma work tries to find out whether the neoclassical theory and the heterodox theories and development strategies these theories advocated were appropriate for development of developing countries. After WW2 heterodox theories gained influence. These theories saw import substitution as the best strategy for development of developing countries. The failure of import-substituting industrialization and the success of East Asian newly industrializing countries contributed to the revival of the neoclassical theory. For the neoclassical theory export-promotion was the proper answer to the industrialization of developing countries. Diploma work builds on the assumption that countries when implementing a theory in practice do not follow theoretical assumptions and that the best way to economic development is a combination of different theoretical approaches. On the case of Argentina and Taiwan diploma work tries to find out answers why import substitution has failed and if export-promotion strategy could be appropriate alternative for development of developing countries.

Key words: development theories, import-substituting strategy, export-promotion strategy, Argentina, Taiwan.

KAZALO

SEZNAM SKIC, TABEL IN GRAFOV.....	6
SEZNAM KRATIC.....	6
1. UVOD.....	7
2. KAJ JE RAZVOJ.	9
3. RAZVOJNE TEORIJE.....	12
3.1. Heterodoksne teorije.....	12
3.1.1. Strukturalizem.....	13
3.1.2. Teorija odvisnosti.....	14
3.2. Neoklasična teorija.....	17
4. RAZVOJNE STRATEGIJE.....	20
4.1. Strategija uvozne substitucije.....	20
4.2. Strategija pospeševanja izvoza.....	25
5. SKLEP.....	28
6. ARGENTINA.....	30
6.1. Prvo obdobje: od pridobitve neodvisnosti leta 1810 do velike krize leta 1929.....	31
6.2. Drugo obdobje: od velike krize leta 1929 do vojaškega udara leta 1943.....	33
6.3. Tretje obdobje: od vojaškega udara leta 1943 dalje.....	35
6.3.1. Politični razvoj.....	35
6.3.2. Potek industrializacije.....	37
6.4. Vpliv uvozne substitucije na primarni sektor.....	42
6.5. Vzroki za neuspeh uvozne substitucije.....	43
6.6. Sklep.....	45
7. TAJVAN.....	47
7.1. Začetni pogoji.....	47

7.2. Obdobje uvozne substitucije (1953-1963).....	48
7.2.1. Ukrepi za pospeševanje izvoza.....	50
7.3. Faza pospeševanja izvoza.....	52
7.3.1. Faza pospeševanja izvoza delovno intenzivnih proizvodov (1963-1972).....	52
7.3.2. Faza pospeševanja izvoza tehnološko-intenzivnih proizvodov (od sredine 1970-ih dalje)	56
7.4. Vloga države.....	57
7.5. Sklep.....	60
8. ZAKLJUČEK.....	62
SEZNAM VIROV.....	65
Knjige in članki.....	65
Elektronski viri.....	70

SEZNAM SKIC, TABEL IN GRAFOV

Skica 3.1: Teoretično izhodišče teorije odvisnosti	15
Tabela 6.1: Primerjava razvoja kmetijstva v Argentini in Tajvanu	42
Tabela 6.2: Povzetek ekonomskega razvoja Argentine	46
Tabela 7.1: Primerjava letnih stopenj rasti izvoza pred in po reformah	52
Tabela 7.2: Spreminjanje sestave izvoza	53
Tabela 7.3: Povzetek ekonomskega razvoja Tajvana	61
Graf 6.1: Primerjava letnih stopenj rasti BDP per capita (1900-1987)	31
Graf 6.2: Tuj kapital v Argentini (1910-1934)	33
Graf 6.3: Obseg izvoza in izvozne cene (1910-1940)	34
Graf 6.4: Izvoz primarnih in industrijskih izdelkov	41

SEZNAM KRATIC

BDP	Bruto domači proizvod
BNP	Bruto nacionalni proizvod
DVR	Dežele v razvoju
IBRD	<i>International Bank for Reconstruction and Development</i> , Mednarodna banka za obnovo in razvoj
IDA	<i>International Development Association</i> , Mednarodno razvojno druženje
IMF	<i>International Monetary Fund</i> , Mednarodni denarni sklad
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development, Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj
SB	Svetovna banka
SRP	Svetovno razvojno poročilo
UNCTAD	<i>United Nations Conference on Trade and Development</i> , Konferenca Združenih narodov za trgovino in razvoj
UNDP	<i>United Nations Development Program</i> , Razvojni program Združenih narodov
USD	Ameriški dolar
WTO	<i>World Trade Organization</i> , Svetovna trgovinska organizacija
ZDA	Združene države Amerike

1. UVOD

Teorije so kot očala skozi katere gledamo na nek problem, pogojene pa so z našim svetovnim nazorom. Teorije razvoja vplivajo na to, kakšno pot razvoja bodo države izbrale, kakšno vlogo bo pri tem igrala država, kakšen bo odnos do mednarodnega okolja, do tujih partnerjev ter za kakšne razvojne strategije se bodo države odločile. Teorije poskušajo najti razlago za razvojno strategijo, ki bo državo najhitreje in s čim manj stroški pripeljala na pot industrializacije in hitrega ekonomskega razvoja.

Razprave v razvojni ekonomiji se že dolgo časa sučejo okoli razvojnih poti, ki sta ju izbrali skupini držav Latinske Amerike in Vzhodne Azije. Vzrok za to je predvsem ta, da je bila razvojna pot vzhodnoazijskih držav izjemno uspešna, medtem ko je razvojna pot latinskoameriških držav povečini šteta kot neuspešna. Razlika med razvojnimi potmi, ki sta ju izbrali ti dve regiji, je postala očitna v 1980-ih, ko so se države Latinske Amerike srečevale z dolžniško krizo, države Vzhodne Azije pa so uspele nadaljevati z visokimi stopnjami ekonomske rasti.

V diplomskem delu se bom osredotočila na dve razvojni strategiji (strategijo uvozne substitucije in strategijo pospeševanja izvoza), ki so ju zagovarjale razvojne teorije (heterodoksne teorije in neoklasična teorija) in za kateri so se DVR v obdobju po 2. sv. vojni najpogosteje odločale. Razvojne strategije so pogosto razvrščene na lestvici od tistih, ki so usmerjene navznoter, do tistih, ki so usmerjene navzven. Tiste, ki so usmerjene navznoter, označujemo kot uvoznosubstantivne, tiste, ki so usmerjene navzven, pa kot strategije s pospeševanjem izvoza. Po 2. sv. vojni so na pomenu pridobile predvsem heterodoksne teorije, ki so zagovarjale uvozno substitucijo kot najboljšo strategijo za doseg razvoja DVR. Slednji strategiji so sledile zlasti države Latinske Amerike. Neuspeh uvozne substitucije in hiter ekonomski uspeh vzhodnoazijskih držav sta bila ena izmed glavnih razlogov za oživitve neoklasične teorije, ki je videla v izvozni usmerjenosti pravi odgovor za razvoj DVR. Z diplomsko nalogo želim ugotoviti, ali so bile heterodoksne teorije in neoklasična teorija ter razvojni strategiji, ki sta ju zagovarjali ti dve teoriji, ustrezne za razvoj Latinske Amerike in držav Vzhodne Azije. Ugotoviti želim, na kakšen način sta se teoriji uresničevali v praksi, kako sta pripomogli k razvoju držav in ali so se države držale teoretičnih izhodišč. Implementacijo teorije v praksi bom preverjala na primeru dveh držav, in sicer Argentine in Tajvana, ki sta tipska primera uporabe posamezne razvojne teorije in razvojne strategije. Z

analiziranjem razvoja Argentine in Tajvana bom poskušala potrditi naslednjo hipotezo: Nobena od teorij ne ustreza dogajanjem v praksi - države se pri uresničevanju razvojnih strategij oddaljijo od teoretičnih postavk. Tiste države, ki jih lahko štejemo med najbolj uspešne primere razvoja, so uporabile kombinacijo različnih teoretičnih izhodišč.

Diplomsko delo je razdeljeno na osem poglavij. V uvodnem delu je predstavljena tema diplomskega dela in njen pomen, hipoteza in uporabljena metodologija. Šest poglavij, ki sledijo, je razdeljenih na teoretični (2., 3., 4., in 5. poglavje) in empirični del (6. in 7. poglavje). V drugem poglavju bom predstavila pojem razvoja, in sicer kako ga vidijo posamezne razvojne teorije. V tretjem in četrtem poglavju predstavljam osrednje teorije diplomskega dela: heterodoksne teorije in neoklasično teorijo ter razvojni strategiji, ki sta ju ti teoriji zagovarjali, torej uvozno substitucijo in strategijo pospeševanja izvoza. Peto poglavje predstavlja sklep teoretičnega dela in napoveduje empirični del. Šesto in sedmo poglavje opisujeta razvojni poti Argentine in Tajvana. V zaključku diplomskega dela so strnjene ugotovitve o pomenu ter ocenjena uporabnost obeh teorij in razvojnih strategij za današnje DVR.

Metodologija, ki jo uporabljam v celotnem diplomskem delu, je analiza sekundarnih virov. Osredotočam se na analizo knjižnega gradiva in strokovnih člankov. Ko ugotavljam uresničevanje teoretičnih postavk v praksi, uporabljam komparativno metodo. Pri opisu glavnih značilnosti teorij in strategij uporabljam opisno metodo, pri opisu razvojnih poti Argentine in Tajvana pa poleg opisne metode tudi zgodovinsko-razvojno analizo.

2. KAJ JE RAZVOJ

Glede na to, da v diplomskem delu namenjam veliko pozornosti pojmu razvoja, je to poglavje namenjeno opredelitvi pojma razvoja in različnemu pogledu nanj s strani razvojnih teorij.

Ekonomski razvoj je postal pomembna tema v ekonomiji po 2. sv. vojni, ko so gospodarstva držav postala vedno bolj odprta in povezana med seboj (Georgescu-Roegen 1988: 292). Harrod (*ibid.*: 293) je leta 1965 izjavil, da je glavni cilj ekonomske politike ekonomski razvoj.

Različne poglede na ekonomski razvoj lahko po Thomasu (Pease 2003: 158-160) razdelimo v dve skupini: na ortodokсни pristop in na kritični pristop¹.

Ortodokсни pristop sledi zahodnemu, liberalnemu pogledu na razvoj. Razvoj se meri s kvantitativnimi indikatorji, kot so naraščanje bruto nacionalnega proizvoda po kupni moči, spreminjanje strukture gospodarstva v smislu zmanjševanja deleža kmetijstva in povečevanja deleža industrije, spreminjanje strukture družbe, ko se na račun tradicionalnih dejavnosti daje glavna beseda prosti roki trga in svobodni izbiri potrošnikov (Thomas v Pease 2003: 158-159). Ortodokсни pristop gleda na razvoj kot na zmožnost nacionalnega gospodarstva, katerega začetno ekonomsko stanje je bilo dolgo časa bolj ali manj statično, da doseže in vzdržuje letno rast svojega bruto nacionalnega proizvoda po vsaj 5 % stopnji. Kot kazalce razvoja se poleg BNP² uporablja tudi stopnja rasti dohodka ali BNP na prebivalca (Todaro 2000: 14). Trg je po tem pristopu pojmovan kot najboljši način za pospeševanje želenih sprememb. Trg učinkovito porazdeli vire in sredstva med državami, zato se bo z razvojem svetovnega gospodarstva tudi položaj držav v razvoju izboljšal. Zaostanek v ekonomskem razvoju je posledica neodgovornih, skorumpiranih vlad, njihovih napačnih odločitev, njihove nezmožnosti zaježiti rast prebivalstva ter prevelikega državnega trošenja (Thomas v Pease 2003: 158-159). Gilpin (Pease 2003: 159) zagovarja kot primerno strategijo za dosego razvoja svobodno delovanje trga, specializacijo na osnovi primerjalnih prednosti ter mednarodno delitev dela.

¹ Kritični pristop zavrača prevladujoči in predlaga alternativni pogled na svet (Pease 2003: 9). V okvir ortodoksnega pristopa sodi neoklasična teorija, medtem ko lahko heterodokсне teorije uvrstimo pod kritični pristop.

² BNP = BDP + transferni prilivi iz tujine - transferni odlivi v tujino (Rojec in Bučar 2003/2004: 14).

Do 1970-ih so na razvoj gledali skoraj izključno kot na ekonomski pojav, ki bo omogočil ljudem izboljšanje njihovega ekonomskega položaja. Drugotnega pomena pa je ostala možnost izbire ljudi, da sami sledijo lastni poti razvoja (Todaro 2000: 14). V povojnem obdobju so mnoge države dosegale gospodarsko rast, a življenjski standard množic se kljub temu ni zviševal. Ozko, na ekonomskih faktorjih temelječo definicijo razvoja, je bilo zato potrebno razširiti v smislu doseganja širše distribucije ekonomskih in socialnih koristi rasti (Wilber in Jameson 1988: 10). Tudi Svetovna banka (SB)³ (SB 1991: 4) je priznala, da je cilj razvoja izboljšati kvaliteto življenja. Izboljšanje kvalitete življenja poleg višjih dohodkov vključuje tudi izboljšave na področjih izobraževanja, šolstva, zdravstva, okolja, večjo svobodo posameznika ter pestrejšo kulturno življenje.

Razvoj je torej multidimenzionalen proces (Todaro 2000: 16). Za Lamba (Wilber in Jameson 1988: 25) je pomen razvoja v zagotovitvi pogojev za osvoboditev od revščine, neenakosti ter vseh oblik odvisnosti. Hkrati naj bo to proces, ki bo ljudem dal možnost izbire, kakšno pot razvoja želijo ubrati. Tudi Sen (1999: 36, 38) meni, da je glavni cilj in sredstvo razvoja v zagotovitvi človekove svobode, v smislu doseganja politične svobode, ekonomskih in socialnih priložnosti, transparentnosti v družbenih odnosih ter socialne varnosti.

Kritični pristop meni, da je ortodoksni pristop etnocentričen. Kvalitativni indikatorji, ki jih uporablja ortodoksni pristop, merijo le rast trga, ne morejo pa zaznati sprememb v kvaliteti življenja (Thomas v Pease 2003: 159). Po Thomasu (*ibid.*) je razvoj »zmožnost ljudi, da zadovoljijo svoje materialne in nematerialne potrebe z lastnim trudom«. Družbe si morajo postaviti lastne standarde razvoja. Za razvoj so pomembni neekonomski socialni indikatorji, kot so zadovoljitev temeljnih človekovih potreb, politična emancipacija ljudi, varstvo okolja, napredek v zdravstvenih pogojih, zmanjšanje revščine ter boljša distribucija dohodka (Thomas v Pease 2003: 159-160).

Ortodoksni pristop tudi ne upošteva kolonialne zapuščine na razvoj DVR. Za Franka (Pease 2003: 160) je nerazvitost periferije posledica širitve kapitalizma. Današnje razvite države so se ekonomsko razvile na račun svojih kolonialnih provinc. Danes pa se izkoriščanje manj razvitih držav nadaljuje s pomočjo neokolonializma.

³ Termina Svetovna banka in Skupina Svetovne banke se pogosto uporabljata kot sinonim. V diplomskem delu se termin Svetovna banka nanaša kot skupni naziv za IBRD in IDA.

Za ortodoksni pristop so človekove vrednote sredstvo za doseg cilja. Cilj je gospodarska rast, torej je potrebno človekove vrednote spremeniti v skladu s tem ciljem. Kritični pristop pa v nasprotju s tem meni, da je razvoj smiseln le, če zadovoljuje človekove vrednote. Za ortodoksni pristop so ljudje torej objekti razvoja, medtem ko so za kritični pristop subjekti razvoja (Wilber in Jameson 1988: 14).

Številni razvojni ekonomisti, tudi tisti, ki se ne strinjajo z ortodoksnim pristopom, menijo, da je gospodarska rast potrebna za doseg drugih ciljev razvoja. Tudi empirične raziskave v zadovoljivi meri potrjujejo, da je rast dohodka prebivalstva povezana s širšim ekonomskim, družbenim in političnim razvojem družbe. Povedano drugače, širše razsežnosti razvoja so povezane z in lažje dosegljive s hitro gospodarsko rastjo in rastjo dohodka na prebivalstva (Cypher in Dietz 1997: 28).

V diplomskem delu bom pojem razvoja omejila na ožjo, na ekonomskih temeljih temelječo definicijo razvoja.

3. RAZVOJNE TEORIJE

Namen razvojnih teorij je razložiti, kako in zakaj prihaja do (ne)razvoja. Od 2. sv. vojne pa do danes se je razvilo pet glavnih razvojnih teorij. V 1950-ih in 1960-ih je prevladovala teorija linearnih faz rasti. Rostow je videl razvojni proces kot vrsto korakov ali faz, skozi katere morajo vse države. Pri tem igrajo pomembno vlogo domači in tuji prihranki, ki omogočajo investicije, potrebne za pospešitev gospodarske rasti. Model Rostowa sta nadgradila Harrod in Domar, ki sta prišla do zaključka, da mora gospodarstvo prihraniti in investirati vsaj 15-20 % BNP, da bo doseglo samovzdržno rast. Nato so na pomenu pridobile teorije strukturnih sprememb, za katere je razvoj notranji proces strukturnih sprememb (prehod iz tradicionalnega, kmetijskega sektorja v moderni industrijski sektor), skozi katere morajo iti manj razvite države. Za uspešen prehod je potrebna pravilna mešanica domačih ekonomskih politik in tuje razvojne pomoči (Todaro 2000: 78-84, 90). Sledile so heterodoksne teorije in neoklasična teorija, ki jo podrobneje opisujem v nadaljevanju.

Danes prevladujejo nove teorije endogene rasti, ki sicer še niso popolnoma razvite in ostajajo vezane na številne neoklasične predpostavke (Todaro 2000: 79, 100).

3.1. Heterodoksne teorije

Heterodoksne teorije razvoja so svoj vrhunec dosegle konec 1960-ih in na začetku 1970-ih. V skladu z njimi so za trajni razvoj potrebne večje spremembe v obstoječih strukturah in institucijah manj razvitih držav. Med heterodoksne teorije sodijo: strukturalizem (predstavnik Prebisch, Singer), institucionalizem (predstavnik Ayers, Myrdal), teorija odvisnosti (predstavnik Frank, Baran, Cardoso, dos Santos, Furtado) in neoklasični marksistični pristop (predstavnik Warren) (Cypher in Dietz 1997: 170; Griffin in Gurley 1985: 1110-1111).

Na ekonomski razvoj Latinske Amerike sta vplivala predvsem strukturalizem in teorija odvisnosti. Prvi je videl uvozno substitucijo kot tisto razvojno strategijo, ki bo popeljala Latinsko Ameriko iz nerazvitosti v razvitost. Teorija odvisnosti je gradila na idejah strukturalistov, še posebej na Prebischevem razlikovanju med centrom in periferijo. V Latinski Ameriki je postala priljubljena zlasti konec 1960-ih, ko je bilo jasno, da prva faza uvozne substitucije ni dala zelenih učinkov (Cypher in Dietz 1997: 174-176, 189).

Obstajajo težave v razmejevanju med teorijo odvisnosti in strukturalizmom. Jameson (1986: 231) predlaga razlikovanje Prebisch vs. Frank. Teorija odvisnosti uporablja širši teoretični okvir, saj vključuje sociologijo, politične vede ter marksistično razlago gospodarstva, strukturalizem pa ostaja v okviru meja klasične ekonomije.

3.1.1. Strukturalizem

Osrednja tema strukturalizma je, da je nerazvoj posledica napak v delovanju trga. Poudarjal je pomen akumulacije kapitala, zunanjih učinkov v proizvodnem procesu in razvoj industrijskega sektorja (Önis 1995: 98). Za zaostanek v razvoju vidi vzrok zlasti v neelastičnosti ponudbe in povpraševanja in neustreznem institucionalnem okolju (Griffin in Gurley 1985: 1110). Mednarodni sistem je za strukturaliste asimetričen. Asimetrija se kaže v sledečem (Jameson 1986: 225):

- proizvodnja: center industrija, periferija kmetijstvo in primarni proizvodi,
- monopolna moč: skoncentrirana v centru,
- center ima dostop do tehnološkega znanja,
- odvisnost periferije od mednarodne trgovine,
- težnja po ciklični nestabilnosti v centru, ki se nato razširi na periferijo,
- pomanjkanje varčevanja in nizka stopnja formacije kapitala ter nižji standard življenja na periferiji.

Po Prebischu (1959: 251, 253) je zaradi zgodovinsko neenakomerno porazdeljenega tehničnega napredka⁴ prišlo do delitve svetovnega gospodarstva na industrijski center in agrarno periferijo. Neenakomerno porazdeljen tehnični napredek je povzročil tudi neenakomerno gospodarsko rast. Ko se je tehnični napredek širil iz centra v periferijo, najprej v proizvodnjo primarnih proizvodov, nato pa tudi v druge sektorje, je s sabo prinesel potrebo po industrializaciji. Industrializacija naj bi bila notranje usmerjena oziroma naj bi potekala v obliki uvozne substitucije. Za razvoj periferije je po Prebischu (Gurrieri 1983: 392) potrebno ukiniti sistem center-periferija in vzpostaviti nov sistem, ki bo temeljil na bolj enakomerni porazdelitvi moči in dohodka med državami.

⁴ Tehnični napredek zmanjšuje potrebno količino dela in kapitala potrebnega za proizvodnjo dane enote outputa (Salvatore 1998: 190). Omogoča uvedbo učinkovitejših načinov proizvodnje, pospešuje produktivnost delovne sile (Gurrieri 1983: 391).

Prebisch je v svoji analizi odnosov menjave⁵ ugotovil, da se odnosi menjave na dolgi rok slabšajo za izvoznike primarnih proizvodov, saj se povečana produktivnosti v razvitem svetu odrazi v višjem dohodku, medtem ko se povečana produktivnost v DVR odrazi v nižjih izvoznih cenah (Prebisch 1959: 261-262). Prebisch zavrne zgodovinsko pogojen vzorec menjave, po katerem naj bi razvoj Latinske Amerike temeljil na izvozu primarnih proizvodov (Gurrieri 1983: 391). Po Prebischu ni ničesar, kar bi DVR opredeljevalo kot dobavitelje surovin in primarnih proizvodov razvitim državam. Izhod iz nerazvitosti vidi Prebisch v zavračanju kakršnekoli spontane specializacije in v načrtni industrializaciji manj razvitih držav (Thomas 1994: 77).

Strukturalisti so videli uvozno substitucijo samo kot začetno stopnjo strategije, ki naj bi omogočila, da Latinska Amerika postane bolj podobna državam centra v smislu produktivnosti, proizvodne, uvozne in izvozne strukture. Uvozna substitucija ni bila končni cilj, ampak le sredstvo za strukturno spremembo družbe - prehod iz kmetijske v industrijsko družbo. DVR naj bi omogočila doseči novo primerjalno prednost. Če so danes razvite države dosegle svoj razvoj s pomočjo industrializacije, je smiselno, da manj razvite države sledijo že preizkušeni poti razvoja (Cypher in Dietz 1997: 275).

3.1.2. Teorija odvisnosti

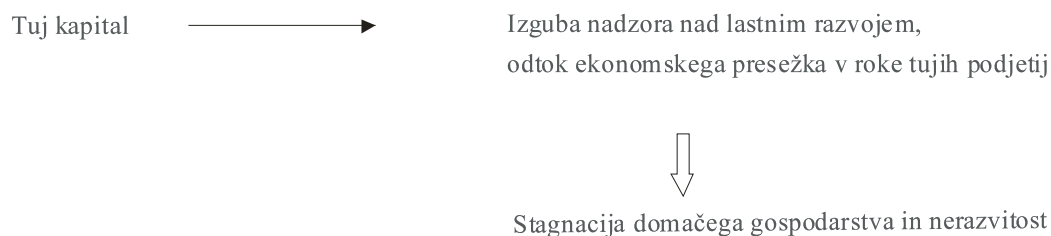
Za Dos Santosa (1970: 231) je odvisnost »stanje, v katerem so gospodarstva nekaterih držav pogojena z razvojem in širitvijo gospodarstev drugih držav«. /Odnos odvisnosti obstaja/, ko se gospodarstva določenih držav (dominantnih) lahko razvijajo in so samovzdržna, medtem ko gospodarstva odvisnih držav lahko počno to le s pomočjo dominantnih držav. /R/azvoj dominantnih držav lahko pozitivno ali negativno vpliva na razvoj odvisnih držav«.

Teoriji odvisnosti sta osnove postavila že Marx in Engels (Griffin in Gurley 1985: 1103). Teorija odvisnosti se osredotoča na odnose med državami in na povezavo med notranjo razredno strukturo in zunanjo odvisnostjo (Wilber in Jameson 1988: 14). Osnova teoriji odvisnosti je teza, da razvoj kapitalizma povzroča neuravnotežen razvoj oziroma razvoj na eni strani in nerazvoj na drugi strani. Zaradi izkoriščanja s strani razvitih držav DVR ne morejo

⁵ Z odnosi menjave označujemo razmerje med indeksom izvoznih cen in indeksom uvoznih cen. Če se odnosi menjave za državo povišajo, pomeni to, da se je cena izvoznih proizvodov države povišala glede na ceno proizvodov, ki jih država uvozi (Salvatore 1998: 93-94).

ubrati lastne poti razvoja, obsojene so na odnose neenake menjave, prevlado tujega kapitala. Nerazvitost je posledica načina vključitve DVR v mednarodni sistem ekonomskih odnosov. Iz tega sledi, da nerazvitost tretjega sveta ni njihovo naravno stanje, ampak posledica zgodovinskega širjenja kapitalizma (Griffin in Gurley 1985: 1104-1105). Eden izmed vidikov odvisnosti je tudi, da so pomembne razvojne odločitve sprejete izven in neodvisno od DVR (Wilber in Jameson 1988: 19). Teoretično izhodišče teorije odvisnosti predstavlja naslednja skica. Zaradi tujega kapitala prihaja do izgube nadzora nad lastnim razvojem in odtokom ekonomskega presežka⁶ v roke tujih podjetij. To vodi v stagnacijo domačega gospodarstva in v nerazvitost.

Skica 3.1: Teoretično izhodišče teorije odvisnosti

Prirejeno po Hein (1992: 497).

Razloga, da je kapitalizem motor rasti v razvitih državah in zaviralec rasti v DVR, sta po mnenju teoretikov predvsem dva (Griffin in Gurley 1985: 1111):

1. Kapitalizem se je razvijal neenakomerno, v dolgih valovih. Ko se je začel val spuščati, je to imelo negativne posledice za DVR; pogoji menjave so se poslabšali, obseg izvoza se je znižal, zmanjšal se je uvoz kapitalnih dobrin in stopnja investiranja. Posledično se je zmanjšal tudi domači proizvod. Takšen val se je zgodil v 1930-ih v obdobju velike krize in v obdobju naftne krize 1979-1982.
2. Razvoj DVR je otežen, ker si center prilasti del ekonomskega presežka, ki ga ustvari periferija.

Frank razlaga nerazvitost s pomočjo odnosov odvisnosti v svetovnem sistemu akumulacije kapitala. Glavna teza Frankove teorije je, da struktura odvisnosti povzroči nerazvitost.

⁶ S pojmom ekonomski presežek teoretiki odvisnosti označujejo dohodek, ki pripada vladajočemu razredu zaradi njegovega lastništva nad proizvodnimi kapacitetami v državi. Ekonomski presežek se lahko ponovno investira ali pa se porabi za potrošnjo (Griffin in Gurley 1985: 1115).

Nerazvitost je stanje, ki označuje manj razvite države danes. Ne moremo pa enačiti nerazvitost z nerazvojem na splošno. Odvisnost uporabi Frank za označitev narave odnosov med razvitimi in nerazvitimi državami. Gre za odnose nadzora in moči, tako da je potek razvoja nerazvitih (satelitov) odvisen od razvitih (metropol). Posledica takšnega odnosa za satelit je, da se določeni problemi, kot so revščina in moten razvoj, poslabšajo (Simon in Ruccio 1986: 196). Frank (1989: 37), meni da je za oblikovanje ustrezne razvojne politike potrebno najprej razumeti okoliščine, ki so pripeljale do sedanjega stanja nerazvitosti. Frank (*ibid.*: 38-41) zavrne dve osnovni tezi neoklasične ekonomije: tezo o dualističnem modelu gospodarstva v DVR, po katerem obstajata v nerazvitih državah dva sektorja, in samo kapitalistični je razvit ter tezo, da je sedanje stanje nerazvitih držav podobno prvotnemu stanju danes razvitih držav. Pač pa je današnja stopnja razvoja DVR posledica zgodovinskega razvoja kapitalizma. Iz tega sledi, da ne obstaja univerzalna pot razvoja, po kateri bi lahko šle vse države. Zaradi zgodovinskega razvoja kapitalizma ne smemo danes DVR označevati kot nerazvite (*undeveloped*) temveč kot manj oziroma »podrazvite« (*underdeveloped*). DVR so del odnosa odvisnosti, zato so tudi manj razvite. Razvoj satelita je odvisen od razvoja metropole. Gre za asimetričen odnos, saj je moč skoncentrirana na strani centra. Materialne koristi iz odnosa gredo centru. DVR izgubi v tem odnosu nadzor nad lastnim razvojem. Frankova teorija ima jasne politične implikacije: dokler bodo DVR ostale v okviru sedanjega kapitalističnega sistema, se bo stanje »podrazvitosti« samo še nadaljevalo. Da bi presegle »podrazvitost«, morajo prenehati sodelovati v svetovnem kapitalističnem sistemu (Simon in Ruccio 1986: 198).

Teorijo odvisnosti so kritizirali, ker ne nudi razlage, kako države začnejo in vzdržujejo razvoj, pa tudi zato, ker so bile izkušnje držav, ki so v praksi uresničevale njene nasvete⁷, v glavnem negativne (Todaro 2000: 94). Griffin in Gurley (1985: 1112-1113) tem kritikam dodajata še naslednje:

- teoretiki odvisnosti ne uspejo razložiti, zakaj naj bi tržne sile ustvarile bogastvo in rast v centru ter nerazvitost in stagnacijo periferije;
- prevelik poudarek so dajali uhajanju ekonomskega presežka iz periferije v center;
- njihov enostranski pogled, da kapitalizem ni sposoben spodbuditi razvoja periferije.

Ker kapitalizem ne omogoča razvoja DVR, so teoretiki odvisnosti oblikovali sklep, da so DVR obsojene na stagnacijo, dokler sodelujejo v svetovnem kapitalističnem sistemu ter da

⁷ Todaro (2000: 94) omenja nacionalizacijo industrije, osrednjo vlogo državnih podjetij.

center s prilaščanjem ekonomskega presežka dosega gospodarsko rast na račun DVR. Kmalu se je pokazalo, da takšen sklep ne drži, saj so številne DVR dosegle hitro gospodarsko rast, tudi v okviru kapitalističnega sistema, medtem ko se je mnogo razvitih držav začelo soočati s padcem gospodarske rasti.

Kot uspeh heterodoksnih teorij lahko štejemo to, da so na politični ravni spodbudile razpravo o novi mednarodni gospodarski ureditvi, da so DVR spodbujale k naslonitvi na »lastne sile«, da so postavile osnove za medsebojno sodelovanje DVR, DVR so dale vplivni glas v mednarodnih organizacijah⁸ (Rojec in Bučar 2003/2004: 65), ter da so te organizacije na osnovi vpliva heterodoksnih teorij razvile pristop temeljnih človekovih potreb (*basic needs approach*) (Cypher in Dietz 1997: 170).

3.2. Neoklasična teorija

Neoklasični pogled na razvoj je pridobil na pomenu po uspehu vzhodnoazijskih držav, katerih razvojna strategija je temeljila na pospeševanju izvoza ter zaradi neuspeha latinskoameriških držav, ki so stavile na uvozno usmerjeno industrializacijo (Sen 1988: 39). Neoklasična teorija temelji na teoriji primerjalnih prednosti (Wade 1990: 14). Za neoklasično teorijo je trg osrednja struktura, ki organizira ekonomsko dejavnost in ki nagrajuje učinkovitost gospodarskih subjektov. Popolnoma konkurenčni trgi vodijo do optimalnih rezultatov. Neoklasiki poudarjajo pomen privatnega lastništva, politiko minimalne državne intervencije in učinkovitost prostega delovanja tržnih sil. Za neoklasike pomeni razvoj rast dohodka. Posamezniki delujejo v lastnem interesu in za lastne potrebe. Na ta način se doseže blaginja celotne družbe. Tako tudi ni prostora za notranji družbeni konflikt, še posebej za konflikt med razredi. Neoklasična teorija sprejema dano distribucijo bogastva in dohodka ter odobrava obstoječe družbene odnose. Kapitalizem je ustrezen sistem za ohranjanje in razvoj obstoječega družbenega sistema. Neoklasična teorija zagovarja svobodno trgovino, od katere bodo imele korist vse države, če se bodo usmerile v proizvodnjo tistih izdelkov, na osnovi katerih imajo primerjalno prednost. V praksi se sicer lahko pojavi odmik od Paretovega pravila⁹ zaradi sebičnih dejanj posameznikov, vendar sistem vsebuje mehanizme, ki bodo gospodarstvo avtomatično vrnilo nazaj v ravnotežje (Thomas 1994: 75-76). Intervencija

⁸ UNDP, UNCTAD, Grupa 77, Gibanje neuvrščenih držav (Rojec in Bučar 2003/2004: 65).

⁹ Paretovo pravilo: »Če prerazdelitev dobrin med člane družbe omogoči, da je vsaj en član družbe na boljšem in pri tem nihče ni na slabšem, se blaginja družbe poveča.« (Prašnikar 1999: 288).

države je upravičena le, če je namenjena izogibanju nepravilnosti v delovanju trga in zagotavljanju stabilnega makroekonomskega okolja (Singh 1994: 1812).

Po neoklasični teoriji je potrebno za razvoj DVR odpreti domače gospodarstvo, zmanjšati javno lastništvo, državno planiranje in nadzor države nad gospodarstvom. Vzroki za nerazvitost so v državah samih: neustrezna alokacija resursov zaradi nepravilnih cenovnih politik, premočna intervencija države, koruptivnost in neučinkovitost državnih uradnikov ter premalo ekonomskih spodbud za investiranje. Za hitrejšo gospodarsko rast je potrebno zmanjšati državno intervencijo v gospodarstvu, nuditi tujim investitorjem ustrezne spodbude za investicije, spodbujati delovanje svobodnih trgov, laissez-faire politik in izvoza (Todaro 2000: 95).

Neoklasična teorija je deležna tudi kritik. Kruegerjeva (1980: 288) meni, da neoklasična teorija sama po sebi ne nudi dovolj teoretične razlage, zakaj naj bi odmik od točke ravnotežja vplival na stopnjo gospodarske rasti. Önisova (1995: 97) še dodaja, da je konkurenca, ki jo zagovarja neoklasična teorija, le eden od predpogojev za gospodarsko rast. Poleg konkurence je potrebna tudi zadostna mera sodelovanja med ključnimi igralci v gospodarstvu in razvoj ustreznih institucij, ki sodelujejo v razvojnem procesu.

Neoklasična teorija se deli v tri pristope:

1. Pristop svobodnega trga.

Trgi sami so učinkoviti v dajanju signalov investitorjem, v katere industrije investirati in proizvajalcem, kaj in kako proizvajati. Učinkovitosti trga se prilagodijo tudi trg delovne sile ter proizvodne in faktorske cene, ki odražajo redkost proizvodnih dejavnikov. Konkurenca je učinkovita, tehnologija je prosto dostopna vsem brez dodatnih stroškov, informacije so popolne in na razpolago zastoj (Todaro 2000: 96).

2. Pristop javne izbire ali nova politična ekonomija.

Nova politična ekonomija še bolj kot pristop svobodnega trga nasprotuje državnemu intervencionizmu. Sodelujoči v političnem interesu zasledujejo le lastne interese, za njihovo uresničitev pa uporabijo svojo moč in sredstva. Rezultat vmešavanja države je napačna alokacija resursov (Todaro 2000: 96). Nova politična ekonomija zavrača pogled, da je država neodvisna od ostalega gospodarstva in se ji zato lahko zaupa, da bo delovala v imenu nacionalnega interesa in popravljala napake v delovanju trga. Na državo je potrebno gledati

kot na maksimizirja lastnih potreb. Za uspešen ekonomski razvoj je potrebno čim bolj zmanjšati vlogo države v gospodarstvu in hkrati zagotoviti čim bolj prosto delovanje trga (Bruton 1998: 923).

3. Trgu prijazen pristop.

Sprejema, da v DVR niso izpolnjeni vsi predpogoji za učinkovito delovanje trga. Država lahko z neselektivnimi oziroma trgu prijaznimi intervencijami odpravi številne pomanjkljivosti v delovanju trga (Todaro 2000: 96).

Slednji pristop je konec 1980-ih prevzela tudi SB. SB je v Svetovnem razvojnem poročilu (SRP) iz leta 1988 vlogo države v DVR označila kot vlogo v imenu javnega interesa. Država naj bi z zagotavljanjem javnih dobrin, z varčevanjem in investiranjem v javne dobrine, s pomočjo davkov, subvencij, regulativov in distribucije dohodka odpravila napake v delovanju trga (SB 1988: 48-49). V SRP iz leta 1991 pa SB že zagovarja trgu prijazen pristop kot ustrezno strategijo za razvoj DVR, vendar naj države kljub temu še vedno zasledujejo svojo primerjalno prednost, določijo naj »pravilne cene« in imajo čim bolj odprta gospodarstva. SB v SRP zaključí, da bolj kot je gospodarstvo odprto, večja je stopnja konkurenčnosti, večje so investicije v izobraževanje, hitrejša je rast produktivnosti proizvodnih faktorjev. SB je mnenja, da je domača politika države v zagotavljanju gospodarske rasti pomembnejši faktor, kot so razmere na svetovnem trgu. SB zagovarja vladno intervencijo, če je le-ta v skladu s trgu prijaznim pristopom k razvoju (Singh 1994: 1812-1813).

Značilnosti trgu prijaznega državnega interveniranja so (SB 1991: 5):

- zadržano interveniranje: interveniranje samo v primeru napake v delovanju trga;
- nadzor nad interveniranjem: funkcijo nadzornika naj opravlja trg;
- odprto interveniranje: intervencije naj bodo transparentne, podvržene jasnim pravilom, enostavne, nadzorovane s strani trga.

Neoklasična teorija je opozorila na pomen približevanja gospodarstva »pravilnim« cenam. To je cenam, ki omogočajo učinkovito proizvodnjo in alokacijo resursov (Todaro 2000: 98-99). Opozorila je tudi na problem napak v delovanju države. Večina neoklasikov je zagovarjala stališče, da so napake države pogoste, medtem ko so napake v delovanju trga redke. Nenazadnje nudi neoklasična teorija relativno enostaven institucionalni okvir za minimiziranje napak države (Chowdhury in Islam 1995: 53).

4. RAZVOJNE STRATEGIJE

4.1. Strategija uvozne substitucije

Heterodoksne teorije zagovarjajo navznoter usmerjeno razvojno strategijo. Notranje usmerjena razvojna strategija zagovarja takšne politike, ki bodo DVR omogočile razvoj v skladu z lastnimi cilji in željami ter nadzor nad lastno usodo (Todaro 2000: 498). Notranje usmerjena industrializacija daje prednost domači proizvodnji pred uvozom in izvozom, saj je cilj proizvodnje v prvi vrsti zadovoljiti domače potrebe. Pri notranje usmerjeni industrializaciji obstajajo tri vrste diskriminacije: med izvoznimi in uvoznimi panogami v korist slednjih, med proizvodnjo za domači trg in uvoznimi panogami v korist prve ter med proizvodnjo za domači trg in tisto za izvoz v korist prve (Balassa 1970: 25).

Prebisch (1959: 253) definira uvozno substitucijo kot naraščanje deleža dobrin, ki so jih nadomestili z domačo proizvodnjo in ne kot zmanjšanje deleža uvoza v celotni plačilni bilanci. Uvozna substitucija je edini način, da se odpravi nesorazmerja v svetovni trgovini in doseže gospodarsko rast periferije. Za Brutona (1998: 904) se uvozna substitucija nanaša na niz razmišljanj, zakaj obstaja revščina v nekaterih državah in na načine, kako odpraviti revščino. Za izhod iz revščine je potrebno spremeniti strukturo gospodarstva oziroma potrebno se je industrializirati.

Hirschman (1968: 4-5) navaja tri možne vzroke za uvedbo uvozne substitucije:

1. Krize v mednarodnih odnosih, ko se normalni trgovinski odnosi pretrgajo. Na države Latinske Amerike so vplivale predvsem velika kriza leta 1929 ter 1. in 2. sv. vojna. Uvoz industrijskih izdelkov je bil onemogočen, saj je zaslužek iz izvoza primarnih proizvodov močno upadel.
2. Neuravnoteženost plačilne bilance. Primanjkljaj v plačilni bilanci so poskušali zmanjšati z omejevanjem uvoza.
3. Uradna razvojna strategija. Država se lahko načrtno odloči za vzpostavitev uvozne substitucije tako s posredni ukrepi (kvantitativne omejitve, carine, pritisk na tuja podjetja, da vzpostavijo t. i. »carinske tovarne«) kot z neposredni ukrepi (ustanovitev državnih podjetij in bank v lasti države, ki so namenjene za spodbujanje določene vrste poslov).

Prednosti uvozne substitucije so (Salvatore 1998: 345):

1. Trg za industrijske izdelke že obstaja, saj so to blago do sedaj uvažali.
2. Za DVR je lažje ščititi svoj trg pred tujo konkurenco, kot pa prisiliti razvite države, da zmanjšajo trgovinske ovire za uvoz industrijskih proizvodov iz DVR.
3. Tuja podjetja so motivirana, da v DVR vzpostavijo t. i. »carinske tovarne«, ki jim omogočajo, da se izognejo carinam v teh državah in so hkrati deležne njihovih davčnih spodbud.

Slabosti uvozne substitucije so (Salvatore 1998: 345-346):

1. Domače industrije rastejo s pomočjo zaščite pred tujo konkurenco ter nimajo spodbude, da bi postale učinkovitejše.
2. Majhen domači trg ne omogoča izkoristiti ekonomij obsega.
3. Ko domača proizvodnja prehaja v višje stopnje (iz proizvodnje enostavnih potrošnih dobrin k bolj kapitalno in tehnološko intenzivnim proizvodom), postaja uvozna substitucija zaradi neučinkovitih industrij vse težja in dražja.

Ne glede na vzroke za vpeljavo uvozne substitucije je začetna faza uvozne substitucije proizvodnja enostavnih potrošnih dobrin, po katerih vlada veliko povpraševanje, saj so jih do sedaj uvažali. Tehnologija za proizvodnjo takšnih dobrin je enostavna, lahko dostopna na svetovnem trgu in poceni. Osredotočenost na enostavne potrošne dobrine je v skladu z Lewisovim modelom, ki pravi, da bo presežek delovne sile, ki prihaja iz podeželja, lahko hitreje absorbiran, če je industrijska proizvodnja skoncentrirana v delovno intenzivnih panogah. Na ta način se preprečuje nezaposlenost v urbanih centrih. Tveganja glede proizvodnje takšnih vrst dobrin ni, saj so jih morali prej uvažati (Cypher in Dietz 1997: 272). Začetna faza uvozne substitucije je prvi korak na poti k industrializaciji in razvoju (*ibid.*: 289). Prva faza oziroma enostavna faza (*easy phase*) uvozne substitucije je enostavna zaradi dveh razlogov: povpraševanje po dobrinah je znano vnaprej glede na količino do sedaj uvoženega blaga, potencialna velikost trga je prav tako vnaprej znana. Enostavna je tudi zaradi enostavne tehnologije, ki se potrebuje za to proizvodnjo (*ibid.*: 294-95). Pri odločanju, katere proizvode začeti proizvajati v prvi fazi, je potrebno upoštevati sledeče dejavnike (*ibid.*: 272-73):

1. Velikost domačega trga (glede na velikost prebivalstva, dohodka, porazdelitev dohodka).
2. Znanje in usposobljenost nosilcev novih dejavnosti.
3. Hitrost selitve delovne sile iz podeželja v mesta.

4. Razpoložljiva finančna sredstva za uvoz tehnologije, za izobraževanje delovne sile.
5. Hitrost povečevanja domačega povpraševanja po doma proizvedenem blagu.
6. Pozitivni stranski učinki proizvodnje na druge industrije.

Prva faza uvozne substitucije še ne nudi transformacije in modernizacije družbe in gospodarstva. To je tudi eden od vzrokov za razočaranje s prvo stopnjo, saj so mnogi pričakovali prav to. V začetni fazi so pomembno vlogo igrali tisti, ki so že prej izvažali v državo (Hirschman 1968: 9-10). Tuja podjetja so z ustanavljanjem podružnic poskušala izkoristiti liberalne davščine in investicijske spodbude ter relativno visoko zaščito, ki je bila namenjena domačim podjetjem. Domačo proizvodnjo so ščitili na osnovi argumenta o zaščiti mlade industrije¹⁰ (Todaro 2000: 504). Argument mlade industrije pravi, da novoustanovljene industrije na začetku proizvajajo z visokimi stroški in potrebujejo začasno zaščito, da lahko konkurirajo že uveljavljenim industrijam. Začasna zaščita je upravičena, kajti donosi izbranih industrij bodo v obdobju zrelosti industrije postali dovolj visoki, da bodo upravičili začetne stroške povezane z zaščito (Salvatore 1998: 271).

V prvi fazi je bila uvozna substitucija uspešna, kar se je odražalo v relativno hitri rasti proizvodnega sektorja. Ko pa se je povpraševanje po teh izdelkih ustalilo, se je rast tega sektorja upočasnila in je bila skladna z rastjo domačega povpraševanja (Chowdhury in Islam 1995: 43). Za prvo fazo je značilno, da se uvažajo inputi¹¹ pod ugodnimi pogoji, uvoz končnih produktov iz tujine pa je zelo otežen zaradi visokih uvoznih carin in drugih uvoznih omejitev. Zato tudi uspehi na začetku. Zagovorniki uvozne substitucije so poskušali s to strategijo disciplinirati svoje vlade. Za uspešno industrializacijo je potrebna točnost, natančnost, zanesljivost, predvidljivost, racionalnost. To so kvalitete, ki so jih poskušali vnesti v politični proces. Vendar je sprva hitra rast novih industrij prinesla v politični proces neracionalnost, odločitve niso bile pretehtane. Zapuščina prve stopnje so bile industrije, ki so proizvajale z relativno visokimi stroški. Gospodarstvo je bilo po koncu prve stopnje veliko bolj občutljivo na nihanja v plačilni bilanci, saj so večji delež v uvozu predstavljali polizdelki, oprema in stroji, ki so bili nujno potrebni za nadaljevanje proizvodnje (Hirschman 1968: 11-13).

¹⁰ Argument mlade industrije se je pojavil dosti pred strategijo uvozne substitucije. Prvi ga je predstavil leta 1791 Alexander Hamilton, leta 1856 pa ga je izpopolnil Friderik List (Baldwin 2003: 4).

¹¹ S pojmom input označujemo vložke, ki se potrebujejo za industrijsko proizvodnjo (surovine, vmesni proizvodi, kapitalne dobrine) (Wade 1990: 54).

Prva stopnja uvozne substitucije je tako prinesla (Cypher in Dietz 1997: 176):

- neuspeh pri izvozu široke palete izdelkov in odvisnost od enega ali par industrijskih oziroma kmetijskih izdelkov za izvoz;
- povečanje tujega dolga;
- šibek domač kmetijski sektor;
- odvisnost domačega gospodarstva od multinacionalnih korporacij v tuji lasti. Izvozni zaslužki niso ostali v državi.

Prva faza uvozne substitucije se je v Latinski Ameriki končala konec 1950-ih. Na prehod na drugo stopnjo sta vplivala predvsem dva dejavnika (Cypher in Dietz 1997: 308-309):

1. Izčrpanost prve stopnje. Potrebno je bilo začeti s proizvodnjo do sedaj uvoženih kapitalnih, vmesnih, trajnih potrošnih proizvodov, ki omogočajo vertikalno integracijo domačega gospodarstva.
2. Neuravnoteženost plačilne bilance, ki je domače gospodarstvo silila v povečevanje izvoznega zaslužka.

Druga stopnja uvozne substitucije se nanaša na nadomeščanje uvoza širše palete industrijskih izdelkov z domačo proizvodnjo in nato tudi njihov izvoz (Todaro 2000: 498). Kot glavni vzrok za neuspešno nadaljevanje uvozne substitucije v drugi fazi omenja Hirschman (1968: 20) odpor starih industrialcev za proizvodnjo do sedaj uvoženih inputov. Inpute so namreč uvažali pod ugodnimi pogoji (precejšena domača valuta, nizka carinska stopnja), prav tako pa so njihove industrije uživale visoko stopnjo zaščite. Če bi bili stari industrialci soočeni z omejitvami v uvozu inputov, bi bili bolj pripravljeni na lastno proizvodnjo le-teh.

Novi industrialci pa niso imeli dovolj politične moči, da bi lahko zahtevali sprejem ustreznih politik, ki bi spodbujale izvoz. Za uspešen izvoz je potrebno veliko vlaganja v znanje, v izboljšavo procesov in izdelkov, v raziskave in razvoj. To pa pomeni tudi nove stroške in tveganja, ki se dolgoročno pokrijejo le, če je izvoz uspešen. Projektov za spodbujanje izvoza se bo industrijski sektor lotil le, če bo imel zaupanje v institucije, da bodo sprejele ustrezne politike za spodbujanje procesa izvoza oziroma mu pomagale kriti stroške. Industrijski sektor pa ni bil uspešen pri lobiranju v državi, ni imel vpliva na sprejem politik. Nastal je začarani krog: industrijski sektor nima vpliva, ker ne izvaža in ne izvaža, ker nima vpliva (*ibid.*: 28-30).

Do 1970-ih je postalo jasno, da uvozna substitucija ne daje zelenih rezultatov in da ne omogoča trajnostnega razvoja. Pojavila so se nova dejstva in nova razmišljanja, ki so omajala zaupanje v uvozno substitucijo. Izpostaviti velja sledeče (Bruton 1998: 919-920):

1. V večjem delu sveta je izvoz naraščal. To je omajalo argument, da DVR ne morejo izvažati.
2. Proizvajalci so postali bolj odzivni na cenovne spodbude, kot je bilo pričakovati na začetku 1950-ih.
3. Nova spoznanja glede pogojev menjave¹².
4. Uvoz je naraščal hitreje, kot je bilo pričakovano in zato so se začela pojavljati nesorazmerja v plačilni bilanci. Veliko povpraševanje po uvozu je bilo posledica potreb po kapitalnih dobrinah in vmesnih proizvodih, ki so jih potrebovali za nove industrije.
5. Prenos tehnološkega, administrativnega in marketinškega znanja je bolj kompleksen proces, kot so pričakovali na začetku 1950-ih.
6. Proces učenja, lasten vsaki državi, ni bil prisoten. Predpostavka, da bo že sama sprememba strukture gospodarstva omogočila gospodarstvu, da se začne samo učiti in akumulirati znanje, se ni uresničila.

Slednje je po Brutonu (*ibid.*: 903-904) glavni razlog za neuspeh uvozne substitucije. Le-ta ni uspela ustvariti okolja, ki bi spodbujalo učenje. Kajti osnovna vira razvoja sta učenje in akumulacija znanja. Učenje zahteva pogoje, ki so notranjega značaja, saj le-ti odražajo temeljne značilnosti vsake družbe.

Uvoznosubstitucijska strategija industrializacije je bila implementirana relativno hitro in ker ni bilo družbenopolitičnega nasprotovanja, je ta strategija prinesla še toliko večje razočaranje. Pričakovali so, da bo industrializacija spremenila obstoječe družbene odnose, rezultat pa je bil le, da je ščitila obstoječi industrijski sektor (Hirschman 1968: 31-32).

Zaradi neuspeha uvozne substitucije so neoklasiki začeli zagovarjati strategijo pospeševanja izvoza kot primerno alternativo za razvoj DVR.

¹² Salvatore (1998: 339) navaja naslednje ugotovitve glede pogojev menjave:

1. Padec cen primarnih proizvodov in surovin je posledica padca cen v stroških transporta.
2. Višje cene industrijskih izdelkov so izraz njihove boljše kakovosti. Pri primarnih proizvodih ne more prihajati do občutnega izboljšanja kakovosti.
3. Tako razvite države kot DVR izvažajo primarne in industrijske proizvode. Zato ni pravilno, da se pogoji menjave za DVR računajo kot razmerje med ceno primarnih in ceno industrijskih proizvodov.
4. Kljub občasnemu poslabševanju pogojev menjave za DVR se na dolgi rok pogoji menjave za DVR izboljšujejo, predvsem zaradi povečanega obsega izvoza.

4.2. Strategija pospeševanja izvoza

Chowdhury in Islam (1995: 44) definirata izvozno usmerjeno industrializacijo kot »niz trgovinskih in industrijskih politik, ki ne razlikujejo med proizvodnjo za domači in tuji trg oziroma med potrošnjo domačih ali tujih izdelkov«.

Wade (1990: 15) je zbral izjave strokovnjakov s področja razvojne ekonomije, ki govore v prid izvozno usmerjeni industrializaciji. Omeniti velja naslednja imena in njihova mnenja o izvozno usmerjeni industrializaciji¹³:

Balassa: »/D/ržave, ki so se odločile za izvozno usmerjeno strategijo razvoja, so imele boljše pokazatelje razvoja (izvoz, gospodarska rast, zaposlenost) v primerjavi z državami, ki so se odločile za notranje usmerjeno strategijo razvoja«.

Lal: »/.../ svobodna trgovina je najboljša strategija za razvoj DVR in (razvitih) držav«.

Lal in Rajapatirana: »/.../ izvozno usmerjena strategija omogoča najhitrejšo rast izvoza in dohodka«.

Krueger: »Praksa je pokazala, da so države, ki so se odločile za pospeševanje izvoza doživele hitrejšo gospodarsko rast kot pa tiste, ki so se odločile za uvozno substitucijo. Skorajda ni dvoma o povezavi med pospeševanjem izvoza in gospodarsko rastjo«.

Za zagovornike izvozno usmerjene industrializacije je izvoz motor rasti. To utemeljujejo s sledečim: obstaja stabilen in trajni odnos med gospodarsko rastjo v razvitih državah in rastjo izvoza v DVR, ki nato vodi DVR k gospodarski rasti (Chowdhury in Islam 1995: 81). Osnova izvozne industrializacije je pustiti domače gospodarstvo odprto tuji konkurenci in tujemu kapitalu in zagotoviti enakopraven položaj med proizvajalci, ki proizvajajo za domači trg in tistimi, ki proizvajajo za izvoz. Strukturne spremembe v gospodarstvu se bodo zgodile tekom časa v skladu s spreminjajočimi se primerjalnimi prednostmi (Bruton 1998: 904). Glavna prednost izvozno usmerjene industrializacije je, da so sredstva razdeljena po načelu primerjalnih prednosti. Učinkovita alokacija sredstev omogoča ob nespremenjeni tehnologiji doseči najbolj učinkovito proizvodnjo. Pomembne so tudi dodatne koristi, ki jih prinaša izvozna usmerjenost. Omeniti velja ekonomije obsega zaradi večjega tržišča in večjo tehnološko učinkovitost kot rezultat izpostavljenosti tujemu znanju. Nadalje naj bi ta strategija generirala visoke stopnje varčevanja¹⁴, ki še dodatno prispevajo k gospodarski rasti.

¹³ Citati avtorjev se nahajajo na Wade (1990: 15), zato pri vsakem avtorju ne navajam vira posebej.

Spodbujala naj bi tudi enakomeren razvoj. Zaradi začetne usmeritve v izvoz delovno intenzivnih proizvodov, se poveča povpraševanje po delovni sili, kar omogoči tudi revnejšim razredom družbe, da sodelujejo v procesu rasti (Chowdhury in Islam 1995: 44). Izvozno usmerjena politika lahko vsebuje elemente protekcionalizma, kot je na primer nadzor nad uvozom. Vendar je pomen izvozno usmerjene industrializacije v tem, da neto učinek vseh politik ne daje prednost niti izvozu niti uvozni substituciji (Hein 1992: 499-500). Tudi SRP (SB 1987: 81) ugotavlja, da izvozno usmerjena industrializacija ne pomeni nujno manj državne intervencije. Številne države zajete v SRP so, ko so začele s pospeševanjem izvoza, le postopoma zmanjševale uvozne omejitve.

Država začne s spodbujanjem izvoza že v zgodnji fazi procesa industrializacije. Vendar izvoz ni sam po sebi cilj, ampak je pomemben zaradi posrednih koristi, ki jih prinaša. Neposredne koristi, kot so na primer visoki izvozni zaslužki, postanejo očitni šele kasneje, ko je proces industrializacije že v polnem teku (Keesing 1967: 304).

Keesing (*ibid.*: 305-306) zagovarja izvozno usmerjeno industrializacijo zaradi:

- pozitivnih učinkov na učenje in izboljšanje človeških virov;
- konkurenčnosti in možnosti vzpostavljanja stikov z razvitimi državami (dostop do tehnologije);
- naraščajočih donosov proizvodnje, povezanih z ekonomijami obsega in širino trga;
- omejenega znanjem države kdaj in kako intervenirati¹⁵;
- pridobitve tujih valut, ki omogočajo uvoz potrebnih vmesnih proizvodov, kapitalnih dobrin in surovin.

Amsdenova (1991a: 283-285) govori o dveh modelih, ki pojasnjujeta pozno industrializacijo, in sicer o tržnem in institucionalnem. Tržni model je tipski primer industrializacije s pomočjo

¹⁴ Visoke stopnje varčevanja so povezane z liberalizacijo finančnega sistema, rastjo izvoznih zaslužkov, dotokom tujega kapitala, stabilnim makroekonomskim okoljem. Ti dejavniki so bolj prisotni pri strategiji pospeševanja izvoza kot pa pri uvozni substituciji (Chowdhury in Islam 1995: 128-131).

¹⁵ Država ima po neoklasikih primerjalno prednost pred privatnim sektorjem v zagotavljanju javnih dobrin (pravni red, javni red in mir, obramba), v zagotavljanju fizične in družbene infrastrukture, stabilnega in predvidljivega makroekonomskega okolja z ustrezno fiskalno in monetarno politiko ter ustreznim deviznim tečajem (Chowdhury in Islam 1995: 46) ter v zagotavljanju informacij javnega značaja (Krueger 1990: 17). Če država poskuša preseči svoja pooblastila na omenjenih področjih, se pojavi napaka v delovanju države (Chowdhury in Islam 1995: 46). Neoklasiki pri posredovanju države opozarjajo na t. i. *rent-seeking obnašanje* (iskanje dobička), ki povečuje ekonomske stroške posameznih politik. Iskanje dobička se pojavi, če država omogoča alokacijo dobrine pod njeno vrednostjo. V tem primeru bodo posamezniki poskušali pridobiti lastninsko pravico za to dobrino (Krueger 1990: 18).

pospeševanja izvoza, medtem ko institucionalni model pojasnjuje uspešen razvoj vzhodnoazijskih držav. Tržni model temelji na »pravilnih« cenah, ki jih določa trg in na specializaciji na osnovi primerjalnih prednosti. Značilnost industrializacije v 20. stoletju je pomanjkanje nove tehnologije. Države, ki stopajo na pot industrializacije, se morajo naučiti uporabljati uvoženo tehnologijo. Čeprav še nimajo osvojene uvožene tehnologije, lahko tekmujejo z že industrializiranimi državami na osnovi poceni delovne sile. Tržni model prevzame neoklasično predpostavko, da so proizvodne funkcije v vseh državah enake, tako da je primerjalna prednost države s poceni delovno silo v delovno intenzivnih proizvodih. Predpostavka tržnega modela, da so pravilne tržne cene zadosten pogoj za industrializacijo, pomeni hkrati tudi, da subvencije in druge spodbude za izvoz niso potrebne. Vendar pa Amsdenova (*ibid.*) meni, da poceni delovna sila ni zadosten pogoj za konkurenčnost na svetovnem trgu. Kajti vedno se najde država, ki ima še cenejšo delovno silo ter višjo produktivnost. Ker primerjalna prednost v poceni delovni sili ne more spodbuditi primerjalne prednosti v produktivnosti v dovolj velikem številu panog, je torej potrebna intervencija države. Predvsem v obliki subvencij, katerih namen je namerno določiti napačne cene in s tem omogočiti tuje investicije in pospešiti izvoz.

Močno podpora izvozno usmerjeni industrializaciji je po Dodaru (1991: 1153,1162) dalo SRP iz leta 1987. SRP pravi, da je izvozna usmerjenost najboljši način za DVR, da se industrializirajo. Industrializacija je videna kot najboljša pot do ekonomskega razvoja. SRP (SB 1987: 82-83) je razdelilo 41 DVR glede izbire trgovinske politike v štiri skupine: močno navzven usmerjene, zmerno navzven usmerjene, zmerno navznoter usmerjene in močno navznoter usmerjene^{16, 17}. Azijski tigri so med močno navzven usmerjenimi državami, medtem ko so države Latinske Amerike med navznoter usmerjenimi. Močno navzven usmerjene države so definirane kot tiste, ki imajo zelo malo oziroma nič trgovinskih omejitev. Pri zmerno navzven usmerjenih pa je dodatni kriterij še stopnja učinkovite zaščite, ki je pri teh državah zelo nizka. Kot navznoter usmerjene države so definirane tiste, pri katerih sistem spodbud daje prednost proizvodnji za domači trg, ki imajo visoke stopnje učinkovite zaščite in uporabljajo neposredne trgovinske omejitve. Wade (1990: 18) iz teh kriterijev sklepa, da sta usmerjenost države navzven in navznoter uporabljena kot sinonima za svobodno oziroma nadzorovano trgovino.

¹⁶ Tajvan ni bil vključen v analizo, ker ga SB ne priznava kot neodvisno državo. Med močno navzven usmerjene države so vključene samo vzhodnoazijske države (Wade 1990: 18).

¹⁷ Usmerjenost navzven je uporabljena kot sinonim za strategijo pospeševanja izvoza in usmerjenost navznoter kot sinonim za strategijo uvozne substitucije (Dodaro 1991: 1162).

Poročilo po Wadu (*ibid.*) ne upošteva posrednih trgovinskih omejitev, ki jih uporabljajo navzven usmerjene države. SRP (SB 1987: 85) zaključuje, da so države, ki so se odločile za izvozno usmerjenost, dosegle boljše ekonomske pokazatelje in se hitreje industrializirale, kot tiste, ki so bile uvozno usmerjene.

Ključna prednost usmerjenosti navzven pred usmerjenostjo navznoter je po SRP (*ibid.*: 81, 90-91) v povezavi domačega gospodarstva s svetovnim in posledično v učinkoviti porabi virov. Usmerjenost navzven vsebuje tudi samopopravljalni mehanizem za učinkovito makroekonomsko vodenje gospodarstva. Precenjen tečaj in visoka inflacija sta zaradi njunega neposrednega vpliva na plačilno bilanco hitreje opazna pri usmerjenosti navzven kot pri usmerjenosti navznoter. Kljub temu SRP (*ibid.*: 83) priznava, da povezava med razvojno strategijo in makroekonomsko uspešnostjo še ni povsem določena in se sprašuje ali usmerjenost navzven vodi do boljših ekonomskih rezultatov oziroma dobri ekonomski rezultati vodijo k usmerjenosti navzven.

Dejstvo, da je večina razvitih držav klasificiranih kot izvozno usmerjenih predvideva, da je potrebna določena stopnja gospodarske razvitosti, da lahko države začno učinkovito izvažati in konkurirati na svetovnem trgu. Učinkovit izvoz je možen šele, ko gospodarstvo doseže določeno stopnjo razvoja (Dodaro 1991: 1154). Singer (1988: 233-235) meni, da iz teh podatkov ni možno zaključiti, da so slabi gospodarski rezultati nekaterih držav posledica njihove notranje usmerjene industrializacije. Povečini so države, ki so šle po poti notranje usmerjene industrializacije, veliko bolj revne od tistih, ki so se odločile za navzven usmerjeno industrializacijo. Revne države se težje odločijo za navzven usmerjeno industrializacijo predvsem zaradi velike nestabilnosti izvoznih cen, ki povzročajo negativni učinek na gospodarsko rast. Poročilo pokaže zgolj to, da je revnim državam težje doseči ekonomski napredek v primerjavi z državami, ki so že dosegle neko stopnjo ekonomske blaginje.

5. SKLEP

Heterodoksne teorije vidijo nerazvitost kot posledico delovanja zunanjih sil, na katere DVR nimajo vpliva. Pri neoklasični teoriji pa je nerazvitost DVR posledica delovanja sil znotraj njih samih. Heterodoksne teorije poudarjajo mednarodno neravnotežje moči, ki ga je potrebno spremeniti v uravnotežen odnos med že industrializiranimi državami in tistimi, ki šele stopajo

na pot industrializacije. Uravnotežen odnos moči se lahko doseže le s korenitimi spremembami v obstoječih domačih in mednarodnih ekonomskih, političnih in institucionalnih strukturah. Teorija odvisnosti je dosti bolj radikalna od strukturalizma, saj zahteva za dosego razvoja DVR izhod iz obstoječega kapitalističnega sistema, strukturalizem pa potrebuje za izboljšanje pogojev menjave in za spremembo strukture gospodarstva DVR sodelovanje razvitih držav. Glede na radikalno naravo teorije odvisnosti menim, da teorija odvisnosti ni imela prevelikega vpliva na ekonomski razvoj DVR. Zelo redke države (na primer Kuba, Severna Koreja) so se odločile za izolacijo in za iskanje lastnega koncepta razvoja. Večji pomen pri razvoju DVR bi lahko imel strukturalizem predvsem zato, ker je videl v strategiji uvozne substitucije sredstvo za industrializacijo DVR. Ali so faze uvozne substitucije pri DVR, ki so se zanjo odločile, potekale v skladu z načrti? Ali je uvozna substitucija prinesla zelene rezultate in če ne, zakaj?

Neoklasična teorija temelji na teoriji primerjalnih prednosti, po kateri naj se države usmerijo v izvoz tistih izdelkov, pri katerih so najbolj konkurenčne. Poleg zasledovanja primerjalne prednosti naj imajo DVR čim bolj odprta gospodarstva, cene naj čim bolj odražajo redkost dobrin in proizvodnih dejavnikov, država pa se naj čim manj vmešava v delovanje trga. Za neoklasike je strategija pospeševanja izvoza najhitrejši in najbolj učinkovit način za dosego razvoja DVR. V teoriji naj ta strategija ne bi dajala prednosti enemu sektorju gospodarstva pred drugim oziroma izvozniki in uvozniki naj bi bili v enakopravnem položaju. Ali je bilo tudi pri izvozno usmerjenih DVR tako? V kolikšni meri so se pri njih pojavila odstopanja od teoretičnih predpostavk glede na to, da so nekatere od njih dokaj nerealne? Popolnoma konkurenčni trgi pogosto ne obstajajo, svobodna trgovina pogosto ne prinaša koristi vsem državam, ampak celo povečuje razlike, informacije so omejene in niso na razpolago zastoj. Kakšno vlogo je igrala država pri izvozno usmerjenih DVR? Ali je bila njena vloga v skladu z neoklasično teorijo omejena na odpravljanje napak v delovanju trga?

Empirični del, ki sledi, naj bi z orisom razvojnih poti Argentine, kot primera države, ki je sledila uvozne substitucijski strategiji, in Tajvana, kot primera države, ki je sledil izvozno usmerjeni strategiji, poiskal odgovore na zgoraj omenjena vprašanja ter poiskal točke, kjer je prišlo do skladnosti in razhajanja s teoretičnimi izhodišči.

6. ARGENTINA

Argentino sem izbrala kot eno izmed tipičnih latinoameriških držav, ki je šla po poti notranje usmerjene industrializacije in je uporabila uvozno substitucijo za razvojno strategijo. Pri ekonomski zgodovini Argentine se nam pojavi vprašanje, kako je lahko država, ki je imela tako velik ekonomski potencial v 19. stol., po veliki krizi leta 1929 doživela tako izrazit padec v ekonomskem razvoju in kaj je botrovalo temu, da se po padcu ni uspela več pobrati. V tem poglavju želim ugotoviti, zakaj se je Argentina odločila za strategijo uvozne substitucije in v kolikšni meri je bila ta strategija vzrok za gospodarski (ne)uspeh Argentine. Ekonomski razvoj Argentine bom spremljala od 19. stol. pa do konca 1970-ih oziroma do konca Peronovega obdobja, saj se je s Peronovim režimom končalo obdobje notranje usmerjene industrializacije.

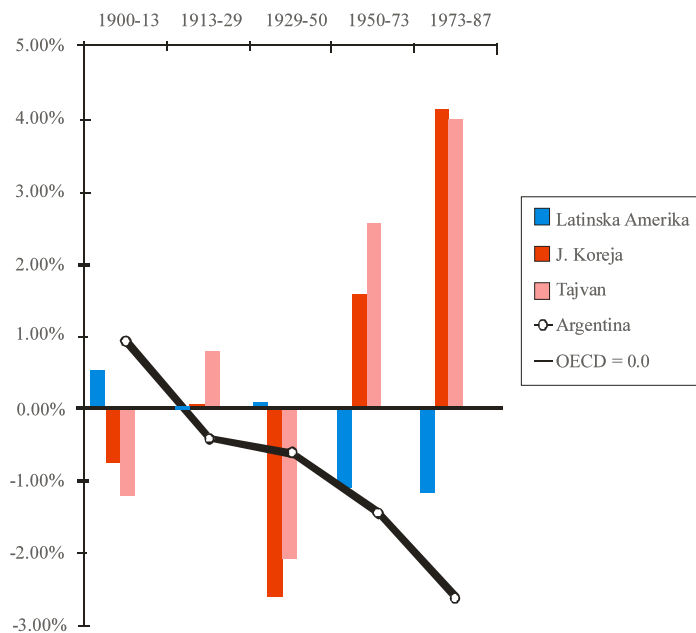
Začetki uvozne substitucije v Argentini segajo že v 1870-ta, ko so bile vzpostavljene sheme za zaščito posameznih proizvodov (Barbero in Rocchi 2003: 289). Kot uradna politika je bila sprejeta po koncu velike krize leta 1929, ko je bila Argentina soočena z omejenim dostopom na tuje trge (Mercado 2001: 151). Vendar pa uvozna substitucija najbolj sovпада z vladanjem generala Perona. V času njegove administracije je uvozna substitucija dobila svojo dokončno in hkrati tudi radikalno podobo (Barbero in Rocchi 2003: 289). Uvozna substitucija je v Argentini trajala do konca 1980-ih, ko se je začelo obdobje deregulacije, privatizacije in liberalizacije gospodarstva (Mercado 2001: 151). Ti ukrepi so sicer prispevali k rasti gospodarstva v 1990-tih, a leta 2001-2002 je prišlo do velike finančne krize. Argentinsko gospodarstvo se je po krizi hitro pobralo in danes ga spremljajo visoke stopnje gospodarske rasti¹⁸. Vendar so za dolgoročno rast, finančno stabilnost in izboljšanje življenjskega standarda revnejšega prebivalstva potrebne reforme na področju bančnega sektorja, delovanja javnih podjetij ter fiskalna disciplina (Sullivan 2005: 2-5).

Kot je razvidno iz grafa 6.1, je imela Argentina do leta 1913 dohodek na prebivalca na ravni industrijsko razvitih držav¹⁹. Po letu 1913 je začela zaostajati za državami OECD. Zaostanek je postal še bolj očiten po letu 1929 in po letu 1950 (Taylor 1994: 3).

¹⁸ Gospodarska rast v letu 2004 je bila 9 % (Argentina Recovering from Financial Crisis 2005).

¹⁹ V Taylorjevi (1994: 2) analizi se kot industrijsko razvite države štejejo takratne članice OECD. Te so: Avstralija, Avstrija, Belgija, Kanada, Danska, Finska, Francija, Nemčija, Grčija, Islandija, Irska, Italija, Japonska, Luksemburg, Nizozemska, Nova Zelandija, Norveška, Portugalska, Španija, Švedska, Švica, Turčija, Velika Britanija in ZDA.

Graf 6.1: Primerjava letnih stopenj rasti BDP per capita (1900-1987)

Vir: Taylor (1994: 28).

Za ekonomsko zgodovino Argentine so značilne hitre menjave obdobjih padcev in vzponov, demokratičnih in avtoritarnih režimov (Chaffee 1990: 251). V njenem ekonomskem razvoju je mogoče zaslediti tri faze, ki so se poljubno izmenjevale. Za fazo avtohtonega razvoja, ki jo spremlja substitucija uvoza, je značilna privatizacija narodnega dohodka in podpiranje privatnih dolgov. Za fazo odpiranja je značilno naraščanje produktivnosti in izvoza ter odliv izvoznih zaslužkov v tujino. Po neuspehu omenjenih dveh faz sledi faza stabilizacije, v kateri vse prebivalstvo plačuje slabe ekonomske odločitve iz preteklih faz (Sjekloča 2000: 37).

Ekonomski razvoj Argentine bom v skladu z razmišljanjem delle Paolere in Taylorja (2003: 2-6) razdelila na tri obdobja. Prvo obdobje, ki sega od pridobitve neodvisnosti leta 1810 pa do velike krize leta 1929, označuje hitra gospodarska rast. Z veliko krizo se je končalo zlato obdobje rasti, s prihodom Juana Perona na oblast pa je prišlo do popolne implementacije notranje usmerjene industrializacije.

6.1. Prvo obdobje: od pridobitve neodvisnosti leta 1810 do velike krize leta 1929

Od pridobitve neodvisnosti pa do velike krize je Argentina doživela hitro gospodarsko rast. Njen BDP per capita je dosegal dve tretjini ameriškega BDP per capita (Berthelemy in Varoudakis 1996: 101). Schwarzer (1992: 169) omenja, da bi »Argentina lahko postala ZDA

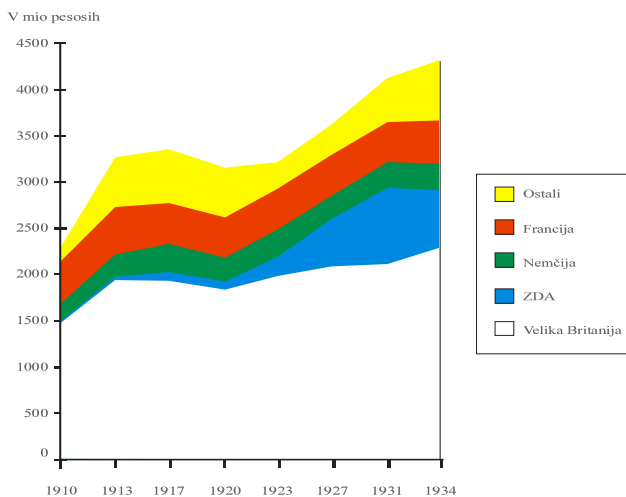
južne poloble«. Argentina je razpolagala z ogromnimi naravnimi in rudnimi bogastvi, zato se je na osnovi teorije primerjalnih prednosti specializirala za izvoz primarnih proizvodov, predvsem žitaric in mesa (Watkins). Med letoma 1881 in 1912 se je izvoz tradicionalnih izvoznih izdelkov povečal kar za 10 krat (Conesa 1989: 3). Kmetijstvo je bilo najpomembnejši sektor v gospodarstvu (*ibid.*: 14). Lastniki velikih posestev so imeli v državi politično in gospodarsko moč. Prizadevali so si za politično stabilnost, ki naj jo zagotovi centralizirana oblast. Sicer pa so zagovarjali svobodno trgovino in čim manjše posredovanje države v gospodarstvu. S pričetkom plačilnobilančnih problemov so veliki veleposestniki počasi začeli izgubljati vpliv (Watkins).

Poleg izvoza omejenega števila primarnih proizvodov so k ekonomskemu razvoju Argentine v tem obdobju pripomogli tudi trgovinski dogovori z državami uvoznicami njenih izdelkov in dotoki tujega kapitala, predvsem angleškega. Akumulacija tujega kapitala je bila ključna za gospodarsko rast v tem obdobju. Argentina je imela na razpolago ogromno naravnih virov, manjkalo pa ji je dela in kapitala. Visoka domača rodnost, dotok tujih priseljencev in tujega kapitala so omogočili Argentini pridobitev teh redkih proizvodnih dejavnikov. Med leti 1890 in 1913 je prebivalstvo naraščalo po 3,5 % letni stopnji, kapital pa po 4,8 % letni stopnji. Do začetka velike krize je bilo v državi skoraj polovica (48 %) tujega kapitala (Taylor 1994: 4-5). S sredstvi, ki so jih Angleži namenili pospeševanju proizvodnje, so si hkrati zagotovili tudi nadzor nad izvozom žitaric in mesa (Chilcote in Edelstein 1986: 77). Argentina je postajala vedno bolj odvisna od zunanjega okolja. Zaradi nizkih stopenj varčevanja je bila nadaljnja gospodarska rast pogojena z odvisnostjo od tujega kapitala (Taylor 1994: 5). V tem obdobju se je razvijala zlasti industrija potrošnih dobrin, saj takšna proizvodnja ni zahtevala veliko sredstev in vlaganj. Njen razvoj so spodbujali naraščajoča domača potrošnja, tuje povpraševanje, uvedba uvoznih carin in ugodni devizni tečaj. Izvoz industrijskih izdelkov je preko izvoznih zaslužkov vplival na naraščajoče domače povpraševanje (Barbero in Rocchi 2003: 267, 272).

Po koncu 1. sv. vojne se je obseg svetovne trgovine občutno zmanjšal, pogoji menjave so se za izvoznike primarnih proizvodov poslabšali. Leta 1921 so se pogoji menjave za Argentino poslabšali kar za 50 % glede na leto 1912 (Taylor 1994: 5). Sistem zlatega standarda je prenehal obstajati, hegemonika vloga Velike Britanije v svetovnih financah se je končala, glavni center moči v mednarodnem denarnem sistemu so postale ZDA, ki pa vloge glavne finančne sile v svetu še niso želele prevzeti. Zaradi gospodarskih težav Velike Britanije je bila

Argentina soočena s težavami pri pridobivanju angleškega kapitala. Ker je bilo tudi domače varčevanje na zelo nizki stopnji²⁰, se je Argentina obrnila na ZDA za pridobitev potrebnih sredstev za ohranjanje obstoječe gospodarske rasti. Vendar so bila za pridobitev ameriških sredstev potrebna dolga pogajanja, sredstva so bila količinsko in časovno omejena, obrestne mere so bile višje kot pri angleškem kapitalu. Po letu 1914 skoraj ni bilo več tujih investicij v državo. Od začetka prve svetovne vojne pa do sredine 1920-ih so pomanjkanje tujega kapitala nadomestili z domačim varčevanjem. Od sredine 1920-ih pa je večina kapitala prišla iz ZDA (*ibid.*: 6). Kljub svetovni recesiji po koncu 1. sv. vojne je bila liberalna politična oblast vse do velike krize uspešna pri usmeritvi gospodarstva na tuje trge (*ibid.*: 8).

Graf 6.2: Tuj kapital v Argentini (1910-1934)

Vir: Taylor (1994: 30).

6.2. Drugo obdobje: od velike krize leta 1929 do vojaškega udara leta 1943

Po koncu velike krize se je začelo obdobje stagnacije gospodarstva in politične nestabilnosti. Ker je bila Argentina le ena izmed DVR in ker njene politike niso imele neposrednega vpliva na odločitve razvitih držav, je Argentina toliko bolj občutila posledice zloma svetovnega gospodarstva (Campa 1990: 677). Trgovinski partnerji Argentine so zaradi zmanjšane ekonomske moči lahko uvozili manjši delež argentinskega izvoza. Ker zaradi padca izvoznih cen Argentina ni imela dovolj sredstev za uvoz potrebnih inputov²¹, se je zdela industrializacija s pomočjo uvozne substitucije smiselna odločitev (Watkins). Najbolj se je zaradi krize zmanjšal izvoz govedine (iz 724 ton leta 1926 na 484 ton leta 1932). Pri žitaricah

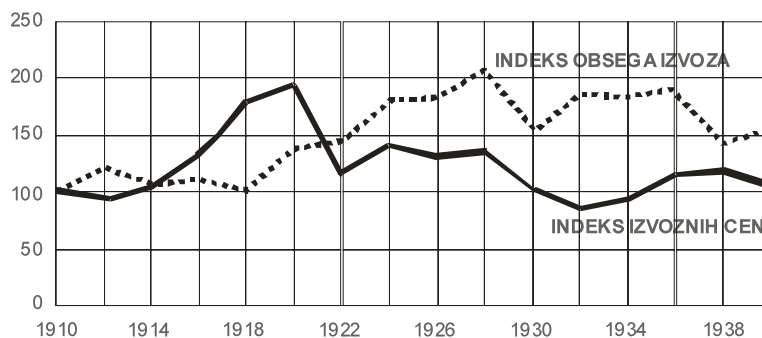
²⁰ Domače varčevanje v tem obdobju ni preseglo 10 % BDP (Berthelemy in Varoudakis 1996: 117).

²¹ Med leti 1930-34 so se odnosi menjave za Argentino poslabšali za 34 % (Diaz-Alejandro 1966: 28).

in volni se količinsko izvoz ni bistveno zmanjšal, pač pa so bistveno padle cene, in sicer kar za eno polovico (Conesa 1989: 3-4).

Minister za kmetijstvo Luis Duhau je v svojem govoru leta 1933 opozoril, da se mora Argentina zaradi negotovih razmer v svetovni trgovini začeti zanašati nase in razvijati lastno proizvodnjo (Diaz-Alejandro 1966: 37-38). Strategija uvozne substitucije je dala Argentini več manevrskega prostora za zaščito njenega gospodarstva ter priložnost za nadaljnji razvoj industrijskega sektorja (Taylor 1994: 9).

Graf 6.3: Obseg izvoza in izvozne cene (1910-1940)

Vir: Conesa (1989: 5).

Ena izmed posledic velike krize je bila prekinitev tokov kapitala v državo (Berthelemy in Varoudakis 1996: 118), Velika Britanija pa je Argentino črtala iz liste držav, za katere so veljale ugodnosti pri trgovini (Taylor 1994: 8). Za zagotovitev sredstev za uvoz inputov je Argentina leta 1931 uvedla nadzor nad deviznimi sredstvi (Berlinski 2003: 197). Ameriški kapital, ki je nadomestil angleškega, je začel v državi ustanavljati svoje podružnice. Leta 1943 je bilo na področju industrije v državi že 45 tujih podjetij (Barbero in Rocchi 2003: 276). Posledice velike krize je Argentina kmalu prebrodila in med leti 1933-1939 je ponovno doživela gospodarski vzpon. K temu je prispevala devalvacija iz leta 1933²². Devalvacija je uspela ohraniti kupno moč, saj je imela pozitiven vpliv na izvoz in na tiste dejavnosti, katerih konkurenca je bil uvoz. H gospodarski rasti je prispevala tudi substitucija uvoza, tako kmetijskih kot industrijskih proizvodov. Država je pričela z zaščito nekaterih dejavnosti na temelju argumenta zaščite mlade industrije. Šlo je za netradicionalne kmetijske proizvode (jabolka, hruške, grozdje) in z njimi povezane industrije ter za industrijo enostavnih potrošnih dobrin (usnjeni čevlji, bombažni in volneni izdelki). Te industrije so kmalu s pomočjo zaščite

²² Z devalvacijo se zmanjša vrednost domače valute in izboljša konkurenčna sposobnost države (Mrak 2002: 45, 47, 69).

začele tudi z izvozom (Diaz-Alejandro 1966: 30, 33-35).

Argentina si je močno prizadevala za ohranitev tradicionalnih izvoznih trgov, hkrati pa je iskala tudi nove izvozne trge. Leta 1933 je bila sklenjena Roca-Runcimanova pogodba z Veliko Britanijo. Državi sta se dogovorili, da bo imela Velika Britanija pri izvozu njenega blaga v Argentino in investicijah v Argentini prednost pred drugimi državami. V zameno je Velika Britanija obljubila, da bo vzdrževala količinsko določeni nivo izvoza argentinskega mesa v države Commonwealtha (Diaz-Alejandro 1966: 33).

Argentina je krizo iz 1930-ih prebrodila z minimalnim interveniranjem države (Berthelemy in Varoudakis 1996: 119). Carine in tečajna politika sta bila uporabljena z namenom zaščite mlade industrije in vzdrževanja plačilnobilančnega ravnotežja ter pospeševanja zaposlovanja. Politično vodstvo je v ekonomsko življenje Argentine vpeljalo številne nove institucije, kot je Centralna banka, nove nadzorne agencije, nove davke (davek na dohodek), ki so prispevali k ekonomskemu razvoju države. Protekcionistične politike v 1930-ih niso zavirale tuje konkurence, saj je domača industrija kljub zaščiti ostala konkurenčna in fleksibilna (Diaz-Alejandro 1966: 36-37). Diaz-Alejandro (ibid: 36) meni, da so politike v tistem času, upoštevajoč razmere na svetovnem trgu, spodbujale učinkovito porabo virov.

Po izbruhu 2. sv. vojne se je zaščita industrije povečala, hkrati pa so se odprli novi trgi za njene proizvode (Diaz-Alejandro 1966: 36). Delež potrošnih dobrin, ki so jih proizvedli doma, je med vojno narasel iz 60 % na 80 %. Povečal se je izvoz industrijskih izdelkov vojskujočim se državam (Barbero in Rocchi 2003: 277). Iz tega bi lahko sklepali, da je 2. sv. vojna pospešila proces industrializacije. Vendar pa je bil med vojno otežen uvoz kapitalnih in vmesnih proizvodov, kar je otežilo nadaljnji razvoj industrije. O počasni rasti industrije med vojno nam pove tudi podatek, da je obseg industrijske proizvodnje pred vojno, v letih 1933-1939 narasel za 43 %, med vojno pa le za 27 %. Med vojno so se znižale tudi investicije v opremo in stroje. Končni učinek vojne je bila tako počasnejša rast argentinskega gospodarstva²³ (Diaz-Alejandro 1966: 36-37).

6.3. Tretje obdobje: od vojaškega udara leta 1943 dalje

6.3.1. Politični razvoj

²³ BDP se je med leti 1933-1939 povečal za 27 %, med leti 1939-1945 pa za 16 % (Diaz-Alejandro 1966: 37).

Ob koncu 2. sv. vojne je bil ustanovljen Nacionalni povojni svet, ki je razpravljal ali naj bo povojna industrializacija usmerjena v izvoz ali v proizvodnjo za domači trg. Svetu je predsedoval Peron, ki je po vojaškem udaru leta 1943 počasi s pomočjo delavskega gibanja prevzel tudi politično oblast. Svet se je na koncu odločil za notranje usmerjeno industrializacijo (Barbero in Rocchi 2003: 278).

Leta 1946 je bil Peron kot kandidat delavske stranke izvoljen za predsednika (Sullivan 2005: 2). S Peronom se je začelo obdobje nacionalizma in ekonomskega protekcionizma. Številne intervencije so državo spremenile iz odprte, izvozno usmerjene države v državo, ki želi doseči samozadostnost v proizvodnji industrijskih izdelkov s pomočjo uvozne substitucije in zaščite domače industrije. Peron je poskušal uveljaviti takšne politike, ki bi bile v korist industrialcem in delavskemu razredu. V času, ko je bil na oblasti, je povišal plače delavcem, izboljšal delovne pogoje, uvedel sistem socialnega zavarovanja ter dodatnih stimulacij za zaposlene (Taylor 1994: 8-9). Z ukrepi za redistribucijo dohodka so se dohodki socialno šibkim povišali. Vendar je ta skupina prebivalstva najmanj varčevala, stopnja varčevanja pa je bila v Argentini že tako na nizki ravni. Nizka stopnja varčevanja se je odražala v nizki stopnji investicij (Berthelemy in Varoudakis 1996: 120). Hitro industrializacijo je poskušal doseči s pomočjo podržavljenih podjetij, ki so bila zaščitena pred konkurenco. Nastale so nove regulatorne agencije. Ti ukrepi pa niso bili brez stroškov. Najprej se je pojavil proračunski primanjkljaj, zaradi pomanjkanja domačih sredstev se je država zadolževala v tujini, začela je tiskati dodatni denar, kar pa je imelo za posledico inflacijo. Do leta 1952 državna blagajna ni več zdržala pritiskov. Plače so zamrznili in uvedli nadzor nad deviznimi sredstvi, ki je preprečeval odliv deviz v tujino. Intervencije države so odvrčale investicije v državo, kar se je izrazilo v primanjkljaju kapitala in počasni gospodarski rasti. Peron je izgubil zaupanje ljudskih množic in leta 1955 je prišlo do vojaškega udara (Taylor 1994: 9, 17).

Peron je imelo podporo med delavskim razredom, sindikati in majhnimi, nekonkurenčnimi podjetniki, ki so proizvajali za domači trg (Lewis v Schwarzer 1992: 171). Čeprav je kratkoročno uspel izboljšati položaj revnih slojev, so se v času njegovega vladanja politične svoboščine zmanjšale, politična negotovost pa povečala (Watkins).

Po padcu Peronovega režima je nova oblast uvedla naslednje ukrepe za obujanje gospodarstva: devalvacijo domače valute, odpravo nadzora cen, zniževanje inflacije, spodbude za tuje investitorje, odlog plačila tujega dolga (Diaz-Alejandro 1967: 168; Berlinski

in Schydlofsky 1982: 84). Rezultati so bili dokaj nespodbudni, saj je peronistično gibanje, ki je ohranilo politično moč, onemogočalo uveljavitev novih ukrepov (Lewis v Schwarzer 1992: 171). Izvoz kmetijskih izdelkov se je le minimalno povečal, prišlo pa je do večjih vlaganj tujih investitorjev (Berlinski in Schydlofsky 1982: 84). Do leta 1973, ko je Peron ponovno prišel na oblast, so se izmenjevale civilne in vojaške vlade. Leta 1974 je Peron umrl. Nasledila ga je njegova žena Isabela, ki pa ni imela velikega političnega vpliva. V državi se je nadaljevala ekonomska in politična kriza, ki jo je spremljala hiperinflacija. Leta 1976 je oblast prevzela vojaška hunta. Na oblasti se je obdržala do leta 1983, ko je Argentina izgubila vojno za Falklandske otoke. Vojaško hunto je nasledila demokratična vlada (Sullivan 2005: 2).

Diaz-Alejandro (1967: 162, 165) ocenjuje, da so bile politike sprejete v času Peronove administracije samo še bolj radikalni izraz že sprejetih politik po veliki krizi. Po veliki krizi so bile politike, ki so vplivale na alokacijo virov, sprejemljive zaradi recesije, ki je nastala po veliki krizi, politike v času Perona pa zaradi ugodnih pogojev na svetovnem trgu niso bile več sprejemljive. Razlika med politikami med leti 1930-1943 in 1943-1955 je v tem, da so politike v prvem obdobju pripomogle k izboljšanju ekonomskega okolja za hitrejšo industrializacijo brez večjih intervencij na trgu, medtem ko so politike v drugem obdobju bile intervencionistične.

6.3.2. Potek industrializacije

V obdobju po 2. sv. vojni so za Argentino značilna obdobja nihanj okoli nizke gospodarske rasti, ki jih je spremljala visoka inflacija in plačilnobilančne težave (Berlinski in Schydlofsky 1982: 83). Kvantitativne omejitve in carine na industrijske izdelke iz uvoza (leta 1960 so znašale več kot 150 %) so ščitile domače gospodarstvo pred konkurenco iz tujine, dajale prednost domači proizvodnji pred izvoznimi panogami in diskriminirale kmetijski sektor. Izvozni sektor so obdavčili s carinami na inpute in s precenjenim domačim tečajem. Carine na vmesne proizvode so uvedli, ne da bi ugotovili, kakšne bodo možne posledice na ceno končnega proizvoda²⁴ (Balassa 1970: 28, 31). Proizvodnja za zaščiten domači trg je s sabo prinesla nepravilno strukturo cen in stroškov ter nizko produktivnost (Barbero in Rocchi 2003: 285).

²⁴ Balassa (1970: 31-32) navaja kot primer proizvodnjo lužnega kamna, katerega izvoz je zaradi carin postal nekonkurenčen.

Da so zadovoljili potrebe ljudskih množic po potrošnih dobrinah in da so zagotovili potrebne inpute za zagon novih industrij, so z dvojnimi deviznimi tečaji zagotovili ugodnejši uvoz potrošnih dobrin in surovin. Zaradi manj ugodnega tečaja za uvoz kapitalnih dobrin se je cena strojev in opreme zvišala. Višji tečaj za uvoz kapitalnih dobrin je imel negativni vpliv tudi na investicije (Taylor 1994: 10-11). Od konca 2. sv. vojne pa do padca Peronovega režima je delež investicij v industrijo znašal 24,4 % BDP. Večji del investicij je bil namenjen industrijam, ki so proizvajale potrošno blago za domači trg (proizvodnja tekstila in oblačil). Najmanj investicij je bilo deležno kmetijstvo (Diaz-Alejandro 1967: 163). K majhnemu deležu investicij je prispevalo tudi poddržavljanje finančnega sistema. Zaradi nezmožnosti razvoja novih finančnih produktov finančni sistem ni bil sposoben več preusmerjati sredstev iz varčevanja v investicije. Leta 1957 je sledilna delna liberalizacija finančnega sistema. Depoziti niso bili več poddržavljeni, obvezne denarne rezerve bank so bile občutno znižane, prišlo je do decentralizacije pri podeljevanju kreditov. Poudarek je bil na pospeševanju varčevanja in investiranja. Finančna reforma iz leta 1977 pa je omogočila od države neodvisni razvoj finančnega sistema (Berthelemy in Varoudakis 1996: 120-121).

V obdobje po 2. sv. vojni je Argentina vstopila z visokimi deviznimi rezervami, ki so bile rezultat visokih izvoznih zaslužkov v medvojnem obdobju. V medvojnem obdobju pridobljena devizna sredstva niso mogli porabiti za dobrine iz uvoza, saj le-te zaradi vojne ni bilo mogoče uvoziti. Hitra industrializacija v povojnih letih je bila mogoča zaradi obilnih deviznih sredstev, ki so omogočala uvoz potrebnih dobrin. Del deviznih rezerv pa se je porabil za gradnjo železniškega omrežja in za poravnavo tujega dolga (Berlinski in Schydrowsky 1982: 84). Kot posledica nacionalizacije tujega premoženja je prišlo do odliva tujih sredstev in s tem tudi do zmanjšanja deviznih rezerv. Svoj delež v zmanjšanju deviznih rezerv je prispeval tudi padec v izvoznih zasluhkih. Ko so se devizne rezerve izčrpale, je lahko Argentina vzdrževala gospodarsko rast le malce nad stopnjo rasti prebivalstva (Diaz-Alejandro 1967: 156-157, 159).

Zaradi pomanjkanja izvoznih zaslužkov niso mogli uvoziti opreme in strojev, niti jih niso znali proizvesti doma. Za povečanje proizvodnje v novih uvoznosubstitutivnih panogah ter tudi v izvoznih panogah so bila potrebna vlaganja v novo opremo in stroje. Nezaželenost tujega kapitala v letih po 2. sv. vojni je samo še otežila nastalo situacijo. Čeprav je za uvoz nujnih inputov veljal ugodnejši tečaj, so zaradi drugih uvoznih omejitev (npr. licence) relativne cene uvoženih dobrin odražale njihovo dejansko redkost. Nastala je situacija, v kateri niti vladne

politike niti cenovni mehanizmi niso bili uporabljeni racionalno za alokacijo virov (Diaz-Alejandro: 1967: 159).

Po koncu vojne so največjo zaščito dobile tiste industrije, ki so se hitro razvijale že pred letom 1943 in za katere se je pričakovalo, da bodo kmalu dozorele (proizvodnja tekstila in oblačil) ne glede na njihovo učinkovitost. Zaradi zaščite, ki so jo bile deležne, te industrije niso imele potrebe po izboljšanju učinkovitosti in po usmeritvi v izvoz. Nove industrije, ki so se šele začele razvijati (jeklarska, kemična, kapitalno intenzivne industrije) niso bile deležne zaščite. Zaščita obstoječih industrij je s sabo prinesla naslednje: izključenost tuje konkurence ter uvoz inputov po precenjenem deviznem tečaju, zaradi česar so bile domače industrije, ki so oziroma bi lahko proizvajale inpute, postavljene v diskriminatorni položaj. Diskriminirane panoge so bile predelava nafte, transport in proizvodnja strojne opreme. Država je spodbujala predvsem razvoj delovno intenzivne industrije in ne kapitalno intenzivne industrije (Diaz-Alejandro 1967: 158, 164).

Zaradi majhnega domačega trga je prišlo v nekaterih industrijah do monopolnega položaja, v nekaterih industrijah pa je zaščita omogočala doseči visoke dobičke večjemu številu podjetij. V takšnih industrijah so podjetja zasledovala politiko majhnega prometa in visokih dobičkov. Kot primer navaja Balassa (1970: 34) avtomobilsko industrijo. Leta 1965 je imelo 12 avtomobilskih podjetij le eno šestino prometa, kot ga je imel italijanski Fiat.

Leta 1954 je pričel s svojim delom Kongres o produktivnosti, katerega naloga je bila zmanjšati stroške delovanja domače industrije. Zaradi vojaškega udara istega leta ukrepi Kongresa niso zaživel v praksi. Ker je bila tekom 1950-ih substitucija uvoza potrošnih dobrin izčrpana (zlasti pralnih in šivilskih strojev, štedilnikov, koles, motorjev, kmetijske mehanizacije), je država želela poglobiti proces uvozne substitucije. Začela je s spodbujanjem uvoza surovin, opreme, strojev, vmesnih proizvodov, hkrati pa je zmanjševala uvoz potrošnih dobrin (Barbero in Rocchi 2003: 280-282). Delež potrošnih dobrin v uvozu je bil tako manjši od 5 %, delež surovin in vmesnih proizvodov pa je bil dvotretjinski (Berlinski in Schydrowsky 1982: 83). Za uvoz inputov so podeljevali subvencije, uvozne licence, za njihov uvoz je veljal precenjen devizni tečaj (Barbero in Rocchi 2003: 280). Če upoštevamo celotni uvoz, je le-ta začel naraščati. Po ugotovitvah Balasse (1970:40) je delež uvoza v BNP leta 1953 znašal 4,9 %, leta 1965 pa že 7,1 %.

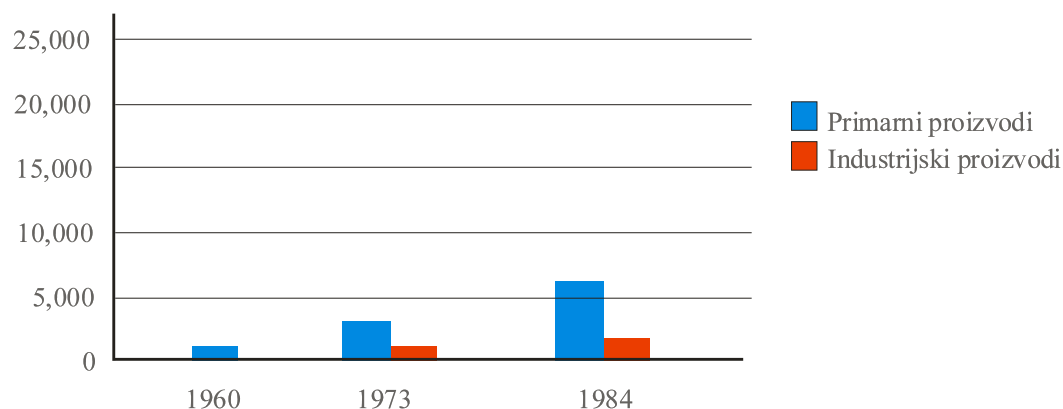
V 1950-ih in 1960-ih so bili pogoji za razvoj industrije zaradi obsežne liberalizacije na svetovnem trgu zelo ugodni. Trgovinske runde v okviru Splošnega sporazuma o carinah in trgovini so močno liberalizirale trgovino z industrijskimi izdelki. Pri izdelkih kot so tekstil, čevlji, jeklo ter kmetijskih izdelkih pa so carine ostale še vedno visoke (Conesa 1989: 5-6). Tudi Argentina je želela izkoristiti spremenjene pogoje na svetovnem trgu, zato je začela s prestrukturiranjem svojega gospodarstva v smislu pospeševanja izvoza industrijskih izdelkov. Po letu 1954 se je začelo drugo obdobje rasti industrije. Med leti 1954-1974 je bila povprečna letna stopnja rasti industrije 5,7 %. K rasti je prispevalo višje domače povpraševanje, ki je bilo posledica višjih dohodkov zaposlenih, višje produktivnosti dela ter boljše tehnološke opremljenosti tovarn. Po letu 1954 so želeli preseči omejitve enostavne uvozne substitucije in poglobiti sam proces na dva načina: s povečevanjem uvoznosubstitutivnih industrij (predvsem tistih, ki so proizvajale inuite in kapitalno intenzivne proizvode) in nato s pospeševanjem izvoza kapitalno intenzivnih industrij (Barbero in Rocchi 2003: 282, 284-285). Nova oblast se je v ta namen spoprijela s spremembo cenovnega sistema. Cene naj bi določal trg in ne država. Sprememba cenovnega sistema je vplivala na redistribucijo dohodka v korist izvoznikov in proizvajalcev, ki so proizvajali dobrine konkurenčne uvozu ter na škodo proizvajalcev, ki so proizvajali za domači trg. Najbolj so redistribucijo občutili delavci v mestih. Plače so se znižale. Vrnitev v sistem tržno spreminjajočih se cen ni bila uspešna. Zaradi hitro spreminjajočih se vladnih politik se proizvajalci niso več racionalno odzivali na cenovne signale. Ključne cene (na primer obrestne mere) so ostale še vedno pod nadzorom države (Diaz-Alejandro 1967: 170). Prav tako se je nadaljevala zaščita domače industrije, ki še vedno ni bila soočena s tujo konkurenco (*ibid.*: 172).

Leta 1958 je bil sprejet razvojni program, katerega osnovna ideja je bila pospešiti rast s pomočjo investicij, usmerjenih v izbrane kapitalno intenzivne in uvoznosubstitutivne panoge. Program je predvideval kar se da veliko poglobitev procesa uvozne substitucije in naraščanje produktivnosti s pomočjo uvajanja nove tehnologije. Program je predvideval tudi privabljanje tujega kapitala, ki bi omogočil potrebne začetne investicije. Za pridobitev tujega kapitala je bil sprejet zakon o investicijah, ki je izenačil položaj domačih in tujih podjetij glede poslovanja v državi. Največjo spodbudo za tuja podjetja je predstavljal člen, ki je dovolil izvoz v državi ustvarjenih dobičkov v tujino. Tuja podjetja so bila deležna tudi davčnih spodbud. Podjetja, ki so prišla v državo, so delovala na področju kemične, petrokemične, naftne, metalurške, električne industrije in transporta. Domača podjetja so s pomočjo tujih podjetij pridobila novo opremo. Negativni učinek razvojnega programa je bil primanjkljaj v

plačilni bilanci zaradi povečanega uvoza. Skozi 1960-ta se je primanjkljaj v plačilni bilanci vedno bolj povečeval. S pomočjo razvojnega programa se je industrijska struktura Argentine približala ravni razvitih držav. A industrijski izvoz je kljub prizadevanjem ostajal na zelo nizki ravni. Leta 1963 so izvozili samo 2 % celotne industrijske proizvodnje, medtem ko so jo v Italiji 28 % in v Kanadi 24 % (Barbero in Rocchi 2003: 283-285). Da bi pospešili industrijski izvoz, so za izvoznike industrijskih izdelkov uvedli ugodnejše kredite, povrnitev carin in domačih davkov (Lin 1988: 157). V prvi polovici 1970-ih je Argentina začela izvažati industrijske netradicionalne izdelke. Med njimi so prevladovali avtomobili, kmetijska mehanizacija, strojna oprema, računski stroji (Barbero in Rocchi 2003: 286-287).

Kljub prizadevanjem za pospeševanje industrijskega izvoza je med leti 1973-1975 delež izvoza primarnih proizvodov v celotnem izvozu znašal 40 %. Izmed 60 % industrijskega izvoza sta bili dve tretjini izvoza povezani s predelavo hrane, le pri eni tretjini je šlo za povsem industrijske izdelke. Pa še ti so bili proizvedeni v novih, tehnološko sodobno opremljenih, velikoserijskih tovarnah. Novoustanovljene tovarne so bile večinoma v tuji lasti, ki so izvažale v svoje podružnice (Barbero in Rocchi 2003: 286).

Graf 6.4: Izvoz primarnih in industrijskih proizvodov (v mio. USD)

Vir: Conesa (1989: 40).

S prihodom vojske na oblast leta 1976 je prišlo do občutnega padca v industrijskem proizvodstvu. Vojska se je zavzemala za večjo liberalizacijo v gospodarstvu. Domača podjetja zaradi nastajajočih strukturnih problemov, precenjene domače valute in odvisnosti od državne pomoči, niso mogla konkurirati tujim podjetjem. K počasnemu zlomu gospodarstva so prispevali tudi zunanji dejavniki. Izpostaviti velja naftno krizo po letu 1973 (Barbero in Rocchi 2003: 289).

6.4. Vpliv uvozne substitucije na primarni sektor

Notranje usmerjena industrializacija je imela negativni vpliv na tradicionalni primarni sektor. Po 2. sv. vojni so namesto kmetijstva postali privilegirani sektorji uvozno-substitutivne industrije in državna uprava (Berthelemy in Varoudakis 1996: 119). V 1950-ih in 1960-ih je kmetijstvo v Argentini nazadovalo. Proizvodnjo so ovirali neugodni devizni tečajji ter neugodni pogoji menjave (Lin 1988:165). Države uvoznice argentinskih kmetijskih proizvodov so le-te uvažale le v primeru domačega primanjkljaja (Conesa 1989: 5). Ker so bili pogoji za izvoz neugodni, se je kmetijstvo usmerilo na domači trg. Na domačem trgu pa je država zniževala cene hrane, ker je na ta način želela povišati dohodke delavskemu razredu. Z zniževanjem cen hrane se je zmanjševala tudi kmetijska proizvodnja (Watkins). Kmetijstvo je bilo v vlogi poceni proizvajalca živil za delavstvo v mestih, tudi na račun izvoznih zaslužkov, ki bi se lahko uporabili za uvoz strojev in opreme (Diaz-Alejandro 1967: 166).

Država ni bila aktivna pri zagotavljanju institucionalnih reform ter pri tehnični in finančni pomoči kmetijskemu sektorju (Lin 1988:165). Pomanjkanje dostopa do potrebnih inputov (gnojila, stroji) je vplivalo na padec produktivnosti. Z novimi inputi bi lahko povečali produktivnost in tako vplivali na trend padajočih cen za njihove proizvode. Delež Argentine v izvozu njenih tradicionalnih izdelkov je v primerjavi z obdobjem pred veliko krizo v obdobju 1945-1949 padel za 25 % in v obdobju 1950-1954 za 41 %. Leta 1952 je morala Argentina uporabiti celo devizne rezerve, da je lahko uvozila pšenico (Diaz-Alejandro 1967: 157). Država je spodbujala prenos sredstev iz kmetijstva v ostale sektorje gospodarstva (Berlinski in Schydrowsky 1982: 97).

Tabela 6.1: Primerjava razvoja kmetijstva v Argentini in Tajvanu (v %)

	1952-1960	1960-1973	1973-1984
Argentina			
Proizvodnja	-0,1	1,9	1,7*
Zaposlenost	-1,5	-0,8	-1,3*
Produktivnost dela	1,4	2,7	3,0*
Tajvan			
Proizvodnja	4,5	4,2	1,8
Zaposlenost	0,7	-0,5	-1,9
Produktivnost dela	3,8	4,7	3,9

* Za 1973-1982.

Vir: Lin (1988: 166).

6.5. Vzroki za neuspeh uvozne substitucije

Do sredine 1970-ih je uvozna substitucija uspela zagotoviti zmerno rast gospodarstva, vendar so se hkrati v gospodarstvu pojavila makroekonomska neravnotežja (Mercado 2001: 151). Zakaj ta strategija ni dala zelenih rezultatov? Zakaj je po začetni hitri gospodarski rasti prišlo do stagnacije gospodarstva? Rezultati študije Mercada (2001: 158-160) so pokazali, da bi lahko bili ekonomski rezultati Argentine v času izvajanja uvozne substitucije boljši v primeru boljšega vodenja gospodarstva, vendar pa ne bistveno. Tudi bolj konsistentna makroekonomska politika ne bi odpravila vseh nesorazmerij v gospodarstvu. Vzrok za to so bili predvsem šoki, ki jim je bilo izpostavljeno argentinsko gospodarstvo: šoki zaradi poslabševanja odnosov menjave, pomanjkanja tujih virov kapitala, nezmožnosti vračanja najetih kreditov. Tem šokom lahko pripišemo približno polovičen delež nesorazmerij in nihanj v gospodarstvu.

Politika uvozne substitucije ni bila koherentna in sistematična, spreminjala se je glede na kratkoročne ekonomske in politične spremembe. Zaradi številnih menjav na oblasti je bilo onemogočeno dolgoročno ekonomsko načrtovanje²⁵ (Diaz-Alejandro 1967: 158). Gospodarstvo, kakršno se je razvilo v času uvozne substitucije, je imelo majhno sposobnost spreminjanja in prilagajanja, saj so tako proizvajalci kot potrošniki vedeli, da jih bo država ščitila pred nezaželenimi tržnimi spremembami. Zaradi zaščite določenih panog se je na domačem trgu ustvarila kvazi monopolna situacija, ki je onemogočala razvoj novih produktov za izvoz (*ibid.*: 169). Po Diaz-Alejandru (1966: 22) je glavni razlog za neuspeh uvozne substitucije v tem, da ni začela pravočasno s spodbujanjem industrijskega izvoza.

Pojavi se torej vprašanje, zakaj politike niso bile usmerjene v pospeševanje industrijskega izvoza. Odgovor je v družbenih stroških, ki bi jih prinesli taki ukrepi. Večji industrijski izvoz bi lahko dosegli le z zniževanjem plač in zniževanjem domače potrošnje. To dvoje pa je država poskušala povišati. Med 2. sv. vojno so bile plače stabilne, po letu 1945 pa so zaradi vladnih ukrepov začele naraščati. Zaradi tega so se proizvodni stroški povečali, kar je otežilo izvoz. Z zaščito obstoječih industrij je država vzdrževala stopnjo zaposlenosti in množicam omogočala dostop do potrošnih dobrin. Če bi zaščito umaknili, bi številne tovarne propadle, kar bi imelo neugoden vpliv na zaposlenost (Barbero in Rocchi 2003: 280-281).

²⁵ Med leti 1930-1983 se je menjalo 25 predsednikov (Sullivan 2005: 1).

Chilcote in Edelstein (1986: 50) menita, da uvozna substitucija ni bila uspešna, ker zaradi nedemokracije oblasti pozitivni učinki ekonomske rasti niso prišli do množic. S sistemom ekonomskih spodbud za razvoj industrije je hkrati prišlo do rasti tujih multinacionalk in razvoja industrijske elite, ki je delovala le kot podaljšana roka tujega kapitala.

Menim, da je novonastali premožni sloj del ustvarjenih sredstev namenil luksuzni potrošnji, del pa jih je zaradi negotovih političnih razmer in stagnacije domačega gospodarstva izvozil v tujino. Po Fajnzylberju in Doreju (Cameron in North 1995: 8) je želel premožni sloj v Latinski Ameriki, ki je imel stike s premožnim slojem v ZDA, z luksuzno potrošnjo posnemati potrošne vzorce in življenjski stil bogatih zahodnjakov.

Tuja multinacionala podjetja so spretno izvažala ustvarjene dobičke k matičnim družbam. Med tujimi podjetji so prevladovala ameriška. Kot ugotavljata Maxfield in Nolt (1990: 73-76) so ameriški diplomati aktivno lobirali pri argentinski vladi, da bi ameriškim podjetjem zagotovili posle na argentinskem trgu. V zameno za odobrene kredite je argentinska vlada omogočila posle ameriškim podjetjem v Argentini. Za Diaz-Alejandra (1967: 158) takšna strategija ni mogla biti uspešna, ker ni omogočala razvoja vsem družbenim razredom. Poleg novim industrijskim elitam, ki so sodelovale s tujimi podjetji, je bila strategija po volji tudi tistim domačim industrialcem, katerih proizvodnjo je država želela razviti in jo je zato tudi ščitila pred tujo konkurenco. Koristila je tudi delavstvu v mestih, katerega zaposljivost je država želela povišati.

Lewis (Schwarzer 1992: 171) opozarja, da je bil s prihodom Perona na oblast onemogočen razvoj razreda podjetnikov, ki bi spodbujal dinamični razvoj gospodarstva. Zaradi protekcionističnih ukrepov, ki so ščitili majhne in neučinkovite podjetnike, so potencialno uspešni podjetniki izgubili zaupanje v državo, da bi tudi njim omogočila preboj na trg.

Ker je uvozna substitucija dajala prednost proizvodnji za domači trg, ne pa tisti, ki je proizvajala za izvoz, je prišlo do neenakomernega razvoja gospodarstva. Rasel je sektor, ki je dajal veliko manj izvoznih zaslužkov, kot pa jih je potreboval za uvoz inputov. Sektorja, ki sta bila glavni vir izvoznih zaslužkov, zlasti kmetijstvo in industrija predelave hrane, pa sta rasla počasneje kot pa industrija (predvsem zaradi sistema spodbud). Posledica je bil plačilnobilančni primanjkljaj. Sektor, ki je proizvajal za domači trg, je bil odvisen od ostalih sektorjev za pridobitev deviznih sredstev. Bolj ko se je ta sektor širil, bolj so se

plačilnobilančna nesorazmerja poglobljala. Argentina je zaradi takšne politike utrpela izgubo zaradi premajhne izkoriščenosti kapacitet in izgubo zaradi nižje gospodarske rasti kot bi bila v primeru učinkovitejše alokacije virov. Alokacija virov v skladu s primerjalno prednostjo bi preko izvoza omogočila pridobitev več deviznih sredstev in zato ne bi bilo potrebno zmanjšanje ekonomske aktivnosti za vrnitev plačilne bilance v ravnotežje. Učinkovitejša izkoriščenost kapacitet bi znižala proizvodne stroške in izboljšala konkurenčnost izvoza. Manjša nihanja v gospodarstvu bi omogočila višje varčevanje in investiranje ter tako višje dohodke (Berlinski in Schydrowsky 1982: 107, 109).

Neuspeh uvozne substitucije gre pripisati tudi majhnosti domačega trga - po letu 1930 se je naraščanje števila prebivalstva umirilo, prišlo je tudi do integracije domačega trga - in omejenemu dostopu do nove tehnologije. Sprva v 1920-ih, ko je vladal režim svobodne trgovine in šele nato v 1960-ih, ko so tuja podjetja pripeljala v državo tehnologijo so imela podjetja dostop do nove tehnologije (Barbero in Rocchi 2003: 288).

6.6. Sklep

Argentina je po pridobitvi neodvisnosti sledila neoklasični teoriji ter se usmerila v izvoz tistih proizvodov, pri katerih je imela primerjalno prednost. Veleposestnikom je takšen sistem ustrezal, ker jim je prinašal velike zasluge. Zato so si prizadevali za ohranitev svobodne trgovine in čim manjše posredovanje države v gospodarstvo. Ko se je po koncu velike krize obseg svetovne trgovine občutno zmanjšal, ker Argentina ni imela dovolj sredstev za uvoz potrebnih inputov in ker je prišlo do poslabšanja pogojev menjave za izvoznike primarnih proizvodov, so v ospredje stopile heterodoksne teorije, zlasti strukturalizem. Strukturalizem je opozarjal na slabšajoče odnose menjave za izvoznike primarnih proizvodov. Prizadeval si je za industrializacijo DVR.

Tudi teorija odvisnosti je pridobila na pomenu šele po veliki krizi. Do tedaj je namreč Argentina z vključitvijo v svetovni kapitalistični sistem, ki mu je teorija odvisnosti sicer nasprotovala, dosegla visoko stopnjo razvoja. Po veliki krizi je Argentina spoznala, kako zelo je odvisna od mednarodnega okolja in tujega kapitala ter kako nima vpliva na odločitve centra kljub pridobljeni politični neodvisnosti. Teorija odvisnosti je na Argentino vplivala do te mere, da se je želela industrializirati brez vmešavanja razvitih držav. Pri tem pa ni zašla v skrajnost, saj ni prekinila stikov s svetovnim trgom.

Argentina se je torej v skladu s strukturalizmom in teorijo odvisnosti odločila za strategijo uvozne substitucije, ki naj bi ji omogočila lastno proizvodnjo tistih proizvodov, ki jih je do sedaj uvažala in nato tudi njihov izvoz. Sprva je uvozna substitucija potekala v skladu s teoretičnimi predpostavkami, a kmalu so se pojavila odstopanja od teoretičnih izhodišč. Izmed možnih teoretičnih vzrokov za uvedbo uvozne substitucije se pri Argentini pojavi kot vzrok kriza v mednarodnih ekonomskih odnosih. Uvozna substitucija ni bila sprejeta kot vnaprej načrtovana in dogovorjena razvojna strategija, ampak je bila posledica makroekonomske nestabilnosti po veliki krizi, odvisnosti od mednarodnega okolja in želje po industrializaciji. Na osnovi teoretičnih predpostavk o zaščiti domačih proizvajalcev in zaščiti mlade industrije se je začela razvijati industrija enostavnih potrošnih dobrin, ki je kmalu začela tudi z izvozom. Po koncu 2. sv. vojne je uvozna substitucija preseгла teoretična izhodišča o kratkotrajni zaščiti domačih industrij, o pomenu razvoja izvoznega sektorja in nezanemarjanju kmetijskega sektorja, o nevarnostih prevelikega uvoza potrošnih dobrin in premajhnega uvoza kapitalnih dobrin. Zato so se pojavljala v gospodarstvu makroekonomska neravnotežja, ki jih tudi vedno novi ukrepi niso mogli izboljšati. Država si je prizadevala le za izboljšanje kratkoročnega ekonomskega položaja, na dolgoročne cilje pa je pozabila. Temu ustrezno so bili kratkoročno postavljeni tudi ukrepi za spodbujanje uvoznosubstitutivnih industrij.

Tabela 6.2: Povzetek ekonomskega razvoja Argentine

Obdobje od pridobitve neodvisnosti do velike krize	Obdobje od velike krize do Peronovega vojaškega udara	Obdobje po Peronovem vojaškem udaru	Vzroki za neuspeh uvozne substitucije
Hitra gospodarska rast.	Zlom sv. gospodarstva.	Politike v korist industrialcem in delavcem.	Nekoherentnost, kratkoročnost politik.
Obilica naravnih virov.	Slabšanje pogojev menjave za izvoznike primarnih proizvodov.	Diskriminacija kmetijstva.	Prepozno pospeševanje izvoza.
Specializacija v izvoz primarnih proizvodov.	Odločitev za strategijo uvozne substitucije.	Zaščita domače industrije in posledično premajhen izvoz.	Neenakomerni razvoj gospodarstva, diskriminacija kmetijstva.
Liberalna politična oblast.	Zaščita mlade industrije.	Spodbude za tuje investitorje.	Prisotnost tujih akterjev, ki zasledujejo svoje interese.
Dotok angleškega kapitala.	Prizadevanja za izvoz.	Izvoz kapitala preko tujih multinacionalk.	Nastala domača ekonomska elita kot podaljšana roka tujega kapitala.

7. TAJVAN

Tajvan predstavlja izrazit primer hitrega ekonomskega razvoja. Razvoj Tajvana bom spremljala od konca 2. sv., ko se je končalo obdobje kolonializma, pa do sredine 1970-ih, ko se je začela druga faza navzven usmerjene industrializacije.

Skozi vse povojno obdobje je Tajvan uspel vzdrževati trajno gospodarsko rast. V več kot 47-letnem obdobju med leti 1952-1988 je bila povprečna letna stopnja rasti 8,2 % (Chiang 2000: 121). V istem obdobju je izvoz rasel po povprečni 14,4 % stopnji (*ibid.*: 124). Pri tem se nam zastavlja vprašanje, ali je hitra ekonomska rast posledica navzven usmerjene industrializacije, kot jo zagovarja neoklasična teorija, ter kakšno vlogo je pri ekonomskem razvoju igrala država, katere vlogo v gospodarstvu želijo neoklasiki čim bolj omejiti.

V ekonomskem razvoju Tajvana lahko zasledimo tri razvojne faze (Ranis 1995):

1. Faza uvozne substitucije (1953-1963).
2. Faza pospeševanja izvoza delovno intenzivnih proizvodov (1963-1972).
3. Faza pospeševanja tehnološko intenzivnih proizvodov (od sredine 1970-ih dalje).

7.1. Začetni pogoji

Izvor hitrega ekonomskega razvoja, ki se je začel v 1960-ih, ima korenine v mnogo zgodnejših obdobjih (Chowdhury in Islam 1995: 28). Do leta 1945 je bil Tajvan japonska kolonija. Po porazu Japonske v 2. sv. vojni je prišel v kitajske roke. Leta 1949 je bila tajvanska nacionalistična stranka (Kuomintang) v državljanski vojni s kitajsko komunistično stranko poražena. Njen voditelj Chiang Kai-shek se je s svojo vlado umaknil na Tajvan (Chowdhury in Islam 1995: 29-30). Na Tajvan se je istega leta s Kitajske preselilo tudi večje število manjših podjetnikov (Ranis 1995: 511). Nacionalistična stranka se je najprej lotila zemljiške reforme. Šlo je za razdelitev zemlje, ki je bila v lasti Japoncev, kmetom zakupnikom. Cilj reforme je bil spodbuditi kmetijsko proizvodnjo za izvoz in vzpostaviti povezave z drugimi sektorji gospodarstva (Wade 1990: 76). Zemljiška reforma je povišala dohodke kmetom, omogočila je boljšo distribucijo dohodka ter služila kot osnova za hitro rast kmetijstva v 1950-ih (Chowdhury in Islam 1995: 61). Kmetje, ki so postali lastniki zemlje, so imeli večji interes za učinkovitejše obdelovanje zemlje in za povišanje produktivnosti (Kuo in

Liu 1999: 44). Zemljiška reforma je uničila politično moč zemljiške aristokracije ter hkrati omogočila, da je dominantni razred v družbi postal industrijski srednji razred (Datta-Chaudhuri 1990: 36).

Na začetku razvojne poti v 1950-ih so Tajvan spremljali visoka inflacija, pomanjkanje naravnih virov in deviznih rezerv, na razpolago pa je imel obilico izobražene in poceni delovne sile (Ranis 1995: 511; Chiang 2000: 121). Nova oblast se je lotila razvoja gospodarstva na temeljih, ki so jih postavili že Japonci. Japonci so zgradili ceste, železnice, namakalne sisteme, drenažo, naredili so več raziskav v kmetijstvu, ustanovili so kmetijska združenja ter razvijali zdravstveni in izobraževalni sistem. Od Japoncev je nova oblast podedovala večje število velikih industrijskih obratov, kjer so proizvajali cement in papir, predelovali pa so tudi rudnine. Že na samem začetku sta torej obstajala dva sektorja gospodarstva: velik kmetijski sektor in majhen nekmetijski sektor (Ranis 1995: 511; Chowdhury in Islam 1995: 37). Ko je bil Tajvan še japonska kolonija, so imeli nadzor nad kapitalom Japonci. To je preprečevalo nastanek tajvanskih ekonomskih in političnih elit. Tudi po odhodu Japoncev se je le počasi razvijal razred kapitalistov (Wade 1990: 75).

7.2. Faza uvozne substitucije (1953-1963)

Na začetku 1950-ih je bila država pred težko odločitvijo, in sicer se je morala odločiti, katero razvojno strategijo sprejeti. Zavedali so se omejitev majhnega domačega trga, bližnji trgi Japonske in Kitajske pa tudi niso bili več razpoložljivi²⁶. Naraščanje števila prebivalstva kot posledica preseljevanja ljudi s Kitajske je povzročilo, da se je večji del kmetijskih proizvodov, namenjenih za izvoz, porabil doma. Država se je odločila za strategijo uvozne substitucije predvsem iz dveh razlogov. Prvi je bil trgovinski primanjkljaj na začetku 1950-ih, drugi pa, da so po koncu vojne številni majhni podjetniki začeli s proizvodnjo enostavnih industrijskih proizvodov. Japonci so jim zapustili zastarelo opremo, tako da so bili njihovi proizvodi slabe kvalitete. Zato niso bili uspešni na tujem trgu, niti niso mogli tekmovati z bolj kvalitetnimi japonskimi proizvodi na domačem trgu (Kuo in Fei 1985: 48).

Faza uvozne substitucije v Tajvanu se je razlikovala od običajnega poteka uvozne substitucije

²⁶ Japonski trg ni bil več dosegljiv, ker Tajvan ni bil več japonska kolonija, kitajski trg pa zato, ker so bili stiki med komunistično oblastjo na Kitajskem in novo oblastjo na Tajvanu (Kitajska nacionalistična stranka) pretrgani.

v DVR, saj država ni bila diskriminatorna do kmetijstva, spodbujala je industrializacijo podeželja, na trgu delovne sile ni intervenirala, prizadevala pa si je tudi za makroekonomsko stabilizacijo gospodarstva (Ranis 1995: 512). Faza uvozne substitucije je bila časovno relativno kratka. V tej fazi je država spodbujala prehod iz dejavnosti, ki so temeljile na zemlji kot glavnem proizvodnem dejavniku k dejavnostim, ki so temeljile na obilici delovne sile (*ibid.*: 530).

V fazi uvozne substitucije je bilo kmetijstvo vodilni sektor gospodarstva. Leta 1952 je bil delež kmetijstva v domači proizvodnji več kot tretjinjski, predstavljal je 90 % celotnega izvoza in zaposloval 60 % delovne sile. Kmetijstvo je bilo vir izvoznih zaslužkov, spodbujalo je domače varčevanje, absorbiralo je presežno delovno silo in prispevalo k razvoju nekmetijskih dejavnosti v ruralnih območjih. Produktivnost kmetijstva je naraščala kot posledica investiranja države v izboljšanje sort tradicionalnih izvoznih izdelkov, predvsem sladkorja in riža, ter v razvoj novih kultur, predvsem gob, belušev, sadja, zelenjave in bombaža. Ker se je produktivnost dela povečevala bolj kot pa stroški dela, se je dohodek kmetijstva občutno povečal. Del dohodka je pobrala država preko davkov, vse večji del pa so ga privarčevala gospodinjstva (Ranis 1995: 512-513). Del privarčevanih sredstev iz kmetijske dejavnosti so gospodinjstva porabila za razvoj nekmetijskih dejavnosti. Tudi država je spodbujala industrializacijo podeželja. Z industrializacijo so želeli povišati zaposlovanje na podeželju in s tem tudi dohodke podeželja. Na podeželju so nastajala mala in srednje velika podjetja, ki so zaposlovala vedno večji delež ruralnega prebivalstva. Ko so se dohodki ruralnega prebivalstva povišali, se je povečalo tudi njihovo povpraševanje po domačih potrošnih dobrinah (*forward* povezave) in vmesnih proizvodih (*backward* povezave) (Ranis 1995: 514-515). Številčno razmerje med malimi podjetji v urbanih in ruralnih področjih se od konca 1950-ih ni bistveno spremenilo (Chowdhury in Islam 1995: 64-65).

Uvozno substitucijo so najprej spremljali dvojni devizni tečaji, precenjenost domače valute, višje cene uvoženih dobrin glede na izvozne proizvode (Kuo in Liu 1999: 44). Nižji tečaj je veljal za uvoz dobrin, ki jih je potreboval javni sektor, za uvoz semen, nujnih surovin in vmesnih proizvodov (Kuo in Fei 1985: 49). Država je že v času uvozne substitucije začela spodbujati izvoz tako kmetijskega kot industrijskega sektorja ter njuno medsebojno sodelovanje. Ker faza uvozne substitucije ni bila diskriminatorna do kmetijstva, je prišlo do hitrega in uravnoveženega razvoja tega sektorja (Ranis 1995: 519-520). Potrebno pa je omeniti, da je bila v prvih letih uvozne substitucije nominalna stopnja zaščite kmetijstva

negativna. Negativna stopnja zaščite je pomenila prenos dohodka iz kmetijstva v industrijo. Šele v zadnjih letih uvozne substitucije je nominalna stopnja zaščite postala pozitivna. S pozitivno stopnjo zaščite so želeli izenačiti dohodke ruralnega prebivalstva iz kmetijske in iz nekmetijske dejavnosti (Chowdhury in Islam 1995: 66, 68).

7.2.1. Ukrepi za pospeševanje izvoza

Konec 1950-ih se je pokazalo, da uvozna substitucija zaradi majhnosti domačega trga in potrebe po deviznih sredstvih ni bila več sprejemljiva (Kuo in Fei 1985: 50). Na omejitve uvozne substitucije je pokazala tudi raziskava iz leta 1959. Raziskava je ugotovila, da je bila izkoriščenost proizvodnih kapacitet pri podjetjih, ki so proizvajala enostavne industrijske proizvode za domači trg (gumijaste čevlje, ventilatorje, sintetična vlakna, šivalne stroje, papir, izolirne vrvice, jeklene drogove, volneno prejo) le 23 %-26 % (Liang in Liang 1988: 72).

Država se je odločila, da bo začela spodbujati izvoz in v ta namen je sprejela številne ukrepe. Leta 1952 je država izbrala 20 izvoznih proizvodov, pri katerih dohodek od izvoza ni bil obdavčen. Olajšava se je nanašala na tradicionalne izvozne proizvode in je bila posledica zasičenosti domačega trga s temi proizvodi. Čez nekaj let so stopile v veljavo izvozne subvencije (Wade 1990: 78). Subvencije je država podeljevala na osnovi načela vzajemnosti. Podjetja so morala upravičiti subvencijo z rezultati poslovanja. Na ta način so hkrati povečevali produktivnost in izboljševali kvaliteto (Amsden 1991b). Bolj kot je podjetje uspešno poslovalo, več potrebnih inputov je lahko uvozilo (Wade 1990: 78). Od leta 1955 dalje so dobili izvozniki povrnjene uvozne carine na izvozne inpute. Leta 1956 so uvedli za izvoznike industrijskih izdelkov posebno olajšavo - do 80 % izvoznih zaslužkov so lahko namenili za uvoz potrebnih inputov. Kmalu se je delež dvignil na 100 %. Leta 1957 je bil sprejet program ugodnega kreditiranja za izvoznike (Rodrik 1995: 5). Za pospešitev izvoza je država konec 1950-ih devalvirala valuto, uvedla enotni devizni tečaj ter po letu 1960 vzdrževala devizni tečaj na dokaj realni vrednosti (Ranis 1995: 519-520). Za privabljanje tujih investicij so bile ustanovljene prostocarinske in prostodavčne cone. Tuji in domači investitorji so imeli enake možnosti pri pridobivanju investicijskih in izvoznih spodbud (Wade 1990: 52-53). Stroške ukrepov (na primer manj pobranih davkov) je država uspela preleviti od domačih proizvajalcev na domače potrošnike (Ranis in Fei 1988: 126).

V tretjem štiriletnem načrtu, ki je zajemal obdobje 1961-1964, so si zadali cilj 8 % gospodarsko rast, ki naj bi jo dosegli s Programom 19 točk. Najpomembnejši elementi teh ukrepov so bili (Kuo in Fei 1985: 50):

1. Natančna revizija že sprejetih ukrepov, ki naj bi jih preoblikovali v bolj liberalne.
2. Prednostno obravnavanje privatnih podjetij na področjih mednarodne trgovine, obdavčitve in financiranja investicij.
3. Reforma davčnega sistema in davčnih institucij.
4. Reforma sistema deviznih tečajev z namenom oblikovanja enotnega deviznega tečaja in liberalizacija nadzora trgovine.
5. Večje izvozne spodbude in spodbude za večje poslovno sodelovanje s tujimi partnerji.

Leta 1961 je bil sprejet tudi Statut za pospeševanje investicij, s katerim so bili izvozniki deležni davčnih olajšav in oprostitev. Glavne točke Statuta so bile (Kuo in Fei 1985: 50-51):

1. Perspektivna podjetja, ki so izpolnjevala kriterije Statuta, so bila deležna davčne olajšave za obdobje petih zaporednih let.
2. Davek na dohodek za perspektivna podjetja je znašal 18 % od celoletnih prihodkov podjetja. Ostala podjetja so morala plačati 32,5 % davka od svojih letnih prihodkov.
3. Oprostitev davka na nerazdeljeni dobiček. Nerazdeljeni dobiček, ki so ga podjetja vlagala v izboljšanje poslovanja, se je lahko odštela od davčne osnove.
4. Davčne olajšave za izvoznike. Izvozniki so bili deležni davčne olajšave v višini 2 % od dohodka iz izvoza.
5. Olajšave ali oprostitve plačila raznih pristojbin za večino podjetij.

Glavnina reform, ki so močno liberalizirale tajvansko gospodarstvo, je bila končana do leta 1962. Liberalizacija je omogočila uspešen prehod v naslednjo, izvozno usmerjeno fazo (Ranis 1995: 520). Posledica reform je bilo znižanje zaščite za domače proizvajalce (Lin 1988: 156), država pa je še vedno ohranila nadzor nad tem, kaj in koliko se bo uvažalo (Gold v Gibson in Ward 1992: 334). Leta 1963, ko je bila faza uvozne substitucije končana, je industrijska proizvodnja prvič presegla kmetijsko. Delež potrošnih dobrin v celotnem uvozu je padel na 7 % (Wade 1990: 77-78).

Tabela 7.1: Primerjava letnih stopenj rasti izvoza pred in po reformah (v %)

	Celotni izvoz	Izvoz industrijskih izdelkov
1952-1957	4,9	14,5
1957-1958	5,0	17,1
1958-1960	2,6	55,6
1960-1963	26,5	37,0
1963-1969	21,2	33,6

Vir: Wade (1990: 53).

De Melo je v študiji iz leta 1985 ugotavljal vpliv uvozne substitucije na rast industrijske proizvodnje na primeru devetih držav²⁷. Študija je pokazala, da je bil delež uvozne substitucije pri rasti industrijskega proizvoda samo v Tajvanu in Koreji več kot enotretjinski. Rezultati študije de Mela so v skladu z dognanji, da je v državah, ki so bile uspešne pri izvozno usmerjeni strategiji, pred začetkom pospeševanja izvoza pomembno vlogo igrala uvozna substitucija (Wade 1990: 84).

Konec 1970-ih je prišlo do sekundarne uvozne substitucije. Sekundarna uvozna substitucija se nanaša na zmanjšanje uvoza kapitalnih in vmesnih proizvodov ter na povišanje domače proizvodnje le-teh. Do tako poznega pojava druge faze uvozne substitucije je prišlo zato, ker do tedaj domača proizvodnja zaradi majhnih proizvodnih kapacitet ni mogla zadovoljiti potreb hitro rastočega izvoznega sektorja po tovrstnih inputih (Wade 1990: 89-90).

7.3. Faza pospeševanja izvoza

7.3.1. Faza pospeševanja izvoza delovno intenzivnih proizvodov (1963-1972)

Med leti 1963-1972 je Tajvan doživel izredno hitro gospodarsko rast. Rast gospodarstva je bila posledica hitre izvozne ekspanzije kot tudi hitre in uravnotežene rasti vseh sektorjev gospodarstva (Ranis 1995: 520). Hitro gospodarsko rast so spremljali polna zaposlenost, stabilne cene in enakomerna distribucija dohodka (Kuo in Fei 1985: 81). Medtem ko se je izvoz tradicionalnih kmetijskih proizvodov zmanjševal (leta 1955 je izvoz riža in sladkorja predstavljal dve tretjini celotnega izvoza, leta 1985 pa manj kot 1 %), je naraščal izvoz industrijskih proizvodov (iz 28 % leta 1960 na 77 % leta 1970). Sprva so v izvozu industrijskih izdelkov prevladovali delovno-intenzivni proizvodi z nizkim deležem kapitala, kot so predelani kmetijski proizvodi (na primer sladkor), tekstil, oblačila, obutev in izdelki iz

²⁷ Poleg Tajvana so ostale države Japonska, Koreja, Jugoslavija, Turčija, Izrael, Norveška, Mehika in Kolumbija.

plastike. Konec 1960-ih je država začela spodbujati izvoz netradicionalnih kmetijskih proizvodov (beluši, gobe, ananas). Pri tem je pridelovalcem nudila finančno in tehnično pomoč ter informacije o preferencah tujih potrošnikov. Struktura izvoza se je spreminjala skladno s spremembo v primerjalni prednosti. Tajvan je pridobival primerjalno prednost in koristi iz mednarodne trgovine v skladu z neoklasično teorijo mednarodne menjave (Liang in Liang 1988: 69). Struktura izvoza netradicionalnih kmetijskih proizvodov se je spreminjala na podoben način kot struktura industrijskega izvoza: val za valom so sledili novi proizvodi. Kmetijski proizvajalci pa so imeli odločitev o novem izvoznem produktu v svojih rokah (Ranis in Fei 1988: 125). Opaziti pa je razliko v proizvodih, ki so se izvažali na trge razvitih držav in tistimi, ki so se izvažali na trge DVR. Pri slednjih je namreč mogoče zaslediti večji delež kapitalno intenzivnih proizvodov (Liang in Liang 1988: 69, 71).

Tabela 7.2: Spreminjanje sestave izvoza (v %)

	1955	1965	1975	1985
Riž	23,3	9,1	/	/
Sladkor	49,9	13,1	5,0	0,1
Tekstil	0,9	10,3	11,5	7,1
Cement	/	1,9	0,1	0,3
Oblačila in obutev	1,4	4,9	16,4	12,6
Izdelki iz plastike	/	2,6	6,5	8,6
Električne oprema	/	2,7	14,7	21,0
Stroji	/	1,3	3,6	4,0
Oprema za transport	/	0,4	2,2	4,1
Kovinski izdelki	/	1,1	2,5	5,8

Vir: Liang in Liang (1988: 70).

Ukrepi v smeri izvozno usmerjene industrializacije konec 1950-ih so vplivali na rast izvoza preko spremembe cen proizvodnih dejavnikov. Tisti proizvodni dejavniki, ki jih je imel Tajvan relativno več, so postali relativno cenejši od tistih proizvodnih dejavnikov, ki jih je imel Tajvan relativno malo. Zaradi obilice delovne sile je imel Tajvan primerjalno prednost pri delovno intenzivnih proizvodih, ki jih je začel pospešeno izvažati. Ker so bile cene stabilne in so odražale pravo vrednost dobrin, je začel rasti tudi domači trg (Wade 1990: 53).

V tem obdobju je Tajvan pridobil potrebna sredstva za uvoz kapitalnih in vmesnih proizvodov in za investicije z izvozom tradicionalnih kmetijskih izdelkov. Vendar pa izvoz ni mogel pokriti vseh potreb po uvozu. Ker je uvoz naraščal hitreje kot izvoz, je Tajvan do leta 1963 beležil trgovinski primanjkljaj. Potrebna manjkajoča sredstva za uvoz so pridobili z ameriško finančno pomočjo (Kuo in Fei 1988: 54).

Po ugotovitvah Wada (1990: 82-83) je v 1950-ih delež ameriške pomoči v BNP znašal okoli 6 %, kasneje pa se je njen delež vedno bolj zniževal. Poleg financiranja uvoza je imela ameriška finančna pomoč naslednje pozitivne učinke: denarna pomoč je pomagala stabilizirati gospodarstvo po 2. sv. vojni, tujim in domačin investitorjem je povrnila zaupanje v gospodarstvo, omogočila je financiranje zemljiške reforme, znižati inflacijo, bila je kanal prenosa tehnologije, ameriški svetovalci za pomoč pa so igrali pomembno vlogo v premiku k izvozno usmerjeni industrializaciji. Kljub pomembni vlogi, ki jo je imela ameriška finančna pomoč, Wade (*ibid.*) meni, da ni bila zadostni pogoj za ekonomski vzlet. Številne DVR so dobile še več denarnih sredstev, a jih niso znale uporabiti na koristen način.

Od 1960-ih dalje je postalo domače varčevanje glavni vir za financiranje uvoza in za investicije (Kuo in Fei 1985: 55). V 1950-ih je stopnja domačega varčevanja presegla 5 % BNP. Pogoji za ekonomski vzlet po Rostowu so bili izpolnjeni leta 1963, ko je varčevanje preseglo 10 % BNP. V 1970-ih pa se je povzpelo na več kot 30 %. K visokim stopnjam varčevanja so prispevali hitra gospodarska rast, stabilnost cen, visoke obrestne mere, spodbude za varčevanje (ni davka na obresti) ter nizka socialna varnost (nizki prispevki podjetja za pokojnino zaposlenih) (Kuo in Liu 1999: 39).

Rodrik (1995) vidi v hitri rasti investicij glavni vzrok za hitro rast izvoza. Pomen investicij za rast izvoza utemeljuje Rodrik (*ibid.*: 4) s tem, da se je hitra rast izvoza začela nekaj desetletij po tem, ko so bile v veljavi spodbude za izvoz. Ko je prišlo do hitre rasti izvoza, se je le-ta nadaljeval kljub zmanjšanju izvoznih spodbud in manjši dobičkonosnosti izvoza. Kot ugotavlja Wade (1990: 78) je država prevzela aktivno vlogo pri usmerjanju investicij. Usmerjala je podjetja, v katere panoge naj investirajo. To je storila tako, da je najprej sama ustanavljala podjetja, za katere je menila, da bodo v prihodnosti nosilci izvoza. Država je nato podjetja predala izbranemu privatnemu podjetju ali pa jih je spremenila v javna podjetja. Proizvodnjo stekla, plastike, cementa in jekla je država predala privatnemu sektorju, javna podjetja pa so delovala na področju kemične, tekstilne, kovinske, prehranske industrije ter proizvodnje gnojil. Rodrik (1995: 23) dodaja, da so bila javna podjetja deležna kreditov po ugodnih pogojih kot tudi neposrednih proračunskih sredstev.

V prvi fazi spodbujanja izvoza so investicije rasle hitreje kot uvoz. Kapitalne dobrine in surovine so predstavljale skoraj 90 % uvoza. Hitra rast izvoza je bila možna zaradi hitre rasti

uvoženih vmesnih proizvodov. Kmalu so začeli vmesne proizvode za izvoz proizvajati tudi sami (Kuo in Fei 1985: 53-54, 82).

V fazi spodbujanja delovno-intenzivnih proizvodov so podjetja v Tajvanu poslovala zelo dobičkonosno. Visoke stopnje dobička so prispevale dodatna sredstva za financiranje uvoza in investicij. Visoki dobički podjetij so bili možni zaradi visokega povpraševanja po njihovih proizvodih. Na domačem trgu je prišlo do povečanega povpraševanja skladno z razvojem iz kmetijske v industrijsko družbo, na tujem trgu pa zaradi ugodnih pogojev, ki so vladali v 1950-ih in 1960-ih (Kuo in Fei 1985: 56-57). Poleg splošne rasti svetovnega gospodarstva so pri pospeševanju tajvanskega izvoza igrale pomembno vlogo ZDA. V interesu ZDA je bil hiter razvoj tajvanskega gospodarstva, ki bi, kot ugotavlja Jacoby (Joseph 1989), »služil kot pokazatelj superiornosti prostotržnih institucij kot dejavnikov družbenega razvoja«.

ZDA so torej želele pospešiti ekonomski razvoj Tajvana, ki bi deloval kot protiutež naraščajoči grožnji širitve komunizma v Aziji (Stubbs 1999: 341). V času vojne v Koreji in Tajvanu so ZDA beležile visoko stopnjo gospodarske rasti, zato so lahko uvozile skoraj neomejeno količino poceni potrošnih dobrin iz Tajvana. Poleg izvoza na ameriški trg je začel Tajvan na račun vojaških potreb gospodarstva pospešeno izvažati tudi na vietnamski trg. V času vojne je tja izvozil okoli 85 % cementa, 75 % umetnih gnojil, 70 % železa in jekla ter 50 % strojev. Izvoz v Vietnam se je iz 3,8 % v obdobju 1960-1961 povišal na 13,4 % v obdobju 1966-1967 (*ibid.*: 347-348).

Nosilci izvoza so bila majhna in srednje velika podjetja. Njihova prednost pred velikimi je bila v tem, da so se lahko hitreje in bolj fleksibilno odzvala na spremembe na svetovnem trgu (Wade 1990: 66, 70). Za njih je značilno, da nastopajo v vlogi poddobaviteljev za velike zahodne korporacije. Napis »Made in Taiwan« pogosto srečamo na proizvodih velikih korporacij, kot so Nike, Reebok in Levi Strauss. Čeprav so proizvodi velikih korporacij proizvedeni na Tajvanu, so prodani pod blagovno znamko naročnika proizvodnje (Taiwanese Suppliers: Supporting the Big Brands 2003). Majhni podjetniki so zaradi pomanjkanja državne pomoči začeli sami iskati trg za svoje proizvode. Tržno nišo so našli predvsem na ameriškem trgu (Numazaki 1997: 441). Nekaterim od teh majhnih in srednje velikih podjetij je uspelo, da so začela seliti svojo proizvodnjo v sosednje države s cenejšo delovno silo. Dobila so status regionalnih proizvajalcev za tuja multinacionalna podjetja in dandanes so postala multinacionalke v malem. Tajvansko podjetje Pou Chen Group je danes največji

Nike-jev dobavitelj in v južni Aziji zaposluje več kot 170.000 delavcev. Največji svetovni dobavitelj jeansa je tajvansko podjetje Nien Hsing Corporation, ki na Tajvanu zaposluje le okoli 700 ljudi. Ostalih 20.000 delavcev je lociranih v srednji Ameriki in južni Afriki (Taiwanese Suppliers: Supporting the Big Brands 2003).

Hkrati z razvojem industrije enostavnih potrošnih dobrin je Tajvan začel razvijati tudi težko industrijo. V tretjem štiriletnem planu 1961-1964 so zapisane smernice za razvoj težke in kemične industrije, ki naj bi gospodarstvu zagotovile dolgoročno rast. Težka industrija je bila pomembna predvsem zaradi svoje visoke kapitalne intenzivnosti. Smernice za razvoj industrije so bile postavljene torej že v zgodnih 1960-ih, ko presežek delovne sile še ni bil izčrpan in ko na svetovnem trgu še ni bil prisoten protekcionizem (Wade 1990: 87-88).

7.3.2. Faza pospeševanja izvoza tehnološko intenzivnih proizvodov (od sredine 1970-ih dalje)

Ko se je izboljšala kvaliteta človeškega kapitala, ko je bil izvoz delovno intenzivnih proizvodov soočen s protekcionizmom razvitih držav, ko se je presežek delovne sile izčrpal in ko so visoke stopnje varčevanja omogočale investicije v nove panoge, je Tajvan začel pridobivati primerjalno prednost v kapitalno in tehnološko intenzivnih panogah z visoko dodano vrednostjo (Chowdhury in Islam 1995: 16; Wade 1990: 53). Gre za panoge, kot so elektrotehnika, informacijska tehnologija, biotehnologija (Chowdhury in Islam 1995: 97). Kmetijstvo v tej fazi ni bilo več glavni vir varčevanja in eden od nosilcev gospodarske rasti, pač pa je postalo odvisno od državne pomoči. Tajvan je postal neto uvoznik kmetijskih izdelkov. Vloga države se je v tej fazi usmerila v zagotavljanje tehnološke infrastrukture, v spodbujanje raziskovalne dejavnosti (Ranis 1995: 526-527), privatnemu sektorju je nudila informacije o tržnih priložnostih, zmanjševala pa je tržna tveganja (Leng 1996: 29).

Svet za ekonomsko načrtovanje in razvoj (*Council for Economic Planning and Development*) je v raziskavi o tehničnem napredku ugotovil, da je bila povprečna letna stopnja tehničnega napredka med leti 1962-1978 4,5 %, v obdobju med 1979-1981 pa je padla na 2,9 %. To je pomenilo, da je v državo prišlo manj tuje tehnologije v obliki uvožene opreme in strojev (Liang in Liang 1988: 75). Država je zato začela ustanavljati tehnološke parke, ki so omogočili pridobitev tuje tehnologije in njen nadaljnji razvoj v državi (Lee in Naya 1988: 139). Leta 1979 je bil sprejet Program o razvoju znanosti in tehnologije. Program je določil informacijski sektor za prednostnega prejemnika sredstev za raziskave in razvoj (Khan 2004:

513). Leta 1981 je pričel z delom tehnološki park Hsinchu, v katerem so prisotna podjetja, ki razvijajo visoko tehnološke proizvode. Podjetja v okviru parka so bila v prvih devetih letih delovanja deležna davčne olajšave za obdobje petih zaporednih let. Izvzeta so bila tudi plačila uvoznih carin (Liang in Liang 1988: 79-80). Država je spodbujala razvoj tehnološko intenzivnih industrij z naslednjimi spodbudami: podaljšanje dobe odplačevanja posojil, proizvajalci so lahko obdržali dobiček v višini do 200 % vrednosti vplačanega kapitala, odložitev plačevanja davkov za največ štiri leta (Liang in Liang 1988: 79). V 1980-ih so bile subvencije vezane na delež sredstev, ki jih je podjetje namenilo za raziskave in razvoj (Amsden 1991b). Rezultati so postali kmalu vidni. Delež kapitalno intenzivnih proizvodov je narasel iz 16,4 % leta 1970 na 28,3 % leta 1983 (Chowdhury in Islam 1995:76).

7.4. Vloga države

Tradicija poseganja države v gospodarstvo izvira še iz časa, ko je bil Tajvan japonska kolonija. Japonci so uveljavili sistem uradnega nadzora nad trgovci (Kuznets 1988: 32). Kitajska nacionalistična stranka se je zavedala, da je ekonomski razvoj najboljša naložba za ohranjanje samostojnega položaja napram Kitajski, zato je tudi aktivno pripravljala ukrepe, ki bi pospešili ekonomski razvoj (Wade 1990: 246).

Tajvan je pri pospeševanju procesa industrializacije uporabil podobne intervencionistične politike kot ostale DVR. Bistvena razlika z ostalimi DVR ni bila v samih politikah, temveč v stopnji implementacije in nadzora politik (Bruton 1998: 924).

Park (1990: 118) meni, da vlogo države v Tajvanu ne moremo opredeliti kot intervencionistično, ampak kot podporno. V splošnem je bila omejena na zagotavljanje ustrezne fizične in družbene infrastrukture ter javnih dobrin, želje in potrebe privatnega sektorja pa je poskušala prilagoditi dolgoročnim nacionalnim interesom države. Po Ranisu (Bruton 1998: 925) država ni sprejemala ukrepov na osnovi trdno določenih načrtov in osnutkov, ampak jih je spreminjala glede na to, kakšne rezultate so dali v praksi. Pack in Westphal (Bruton 1998: 925) ugotavljata, da je država sprejemala odločitve po sledečem načelu: »Če ukrep deluje, nadaljuj z njegovim izvajanjem; če ne, ga spremeni«. Čeprav je država pri uveljavljanju reform pokazala veliko mero fleksibilnosti, smer in intenzivnost reform ni nihala, ampak je ostala v smeri dolgoročnih ekonomskih ciljev. Država je znala svoje politike prilagajati spremenjenim potrebam gospodarstva in prepoznati ter priznati svoje

napake in jih tudi popraviti (Ranis 1995: 531). Na ta način si je pridobila zaupanje pri privatnem sektorju. K zaupanju privatnega sektorja o izvrševanju danih obljub je pripomogla tudi zelo visoka stabilnost vlade. Vlado je vso povojno obdobje vodila ena stranka, ki je oblikovala celoten načrt ekonomskega razvoja (Wade 1990: 71). Država ni delovala proti trgu, ampak skupaj z njim. Intervencija države na trg je bila sestavljena iz dveh komponent: sistema spodbud, ki je določal, katerim panogam bo država pomagala pri razvoju, in sredstev države, ki so omogočala uresničitev sistema spodbud v praksi (Leng 1996: 20).

Fei (1991) je strnil posredovanje države v gospodarstvo v naslednja štiri področja:

1. Delna izvzetost plačevanja davka na dobiček za podjetja z namenom spodbujanja investicij.
2. Selektivne omejitve tujih investicij.
3. Reforma sistema deviznih tečajev.
4. Diskrecijska pravica odločanja, kaj proizvajati in kje investirati.

Prevladujoče mnenje je, da je država s sistemom ekonomskih spodbud omogočila svojim podjetjem konkurenčni položaj na svetovnem trgu. Vendar Leng (1996: 30) opozarja, da so večji del izvoza predstavljala mala podjetja, ki so bila večinoma izvzeta iz sistema spodbud. Da je podjetje bilo upravičeno do ekonomske spodbude oziroma olajšave v okviru Statuta za spodbujanje investicij, je moralo biti organizirano vsaj kot podjetje z omejeno odgovornostjo. Mala in srednje velika podjetja so bila večinoma družinska podjetja in v lasti ene osebe, zato niso bila upravičena do sredstev in olajšav Statuta. Hamilton (1997: 290-291) dodaja, da so banke, ki so bile večinoma v državni lasti, strogo nadzorovale količino denarnih sredstev, namenjenih privatnemu sektorju za investicije. Mala podjetja so bila tako prisiljena poiskati sredstva na prostem trgu. Ker je prosti trg dobro deloval, podjetja niso imela težav pri pridobivanju sredstev. Podjetja so bila torej neodvisna od države pri pridobivanju sredstev. Hamilton (*ibid.*: 239) meni, da je država imela zelo malo neposrednega vpliva na velika podjetja v privatni lasti in skorajda nič neposrednega vpliva na mala podjetja v privatni lasti. Čeprav je država aktivno pripravljala politike za pospeševanje ekonomskega razvoja, pa ni imela skorajda nič vpliva na glavne nosilce razvoja. Mala podjetja so bila dokaj avtonomna napram intervenciji države. Pang (Hamilton 1997: 239) pravi, da »so bili odnosi med državo in podjetji relativno ohlapni in hladni«. O pasivnem odnosu države do podjetij govori tudi Gold (*ibid.*), ki pravi, da se je država omejila le na zagotavljanje primernega investicijskega okolja. Po Numazakiju (1997: 441) je potrebno iskati razlog, zakaj so mala podjetja v privatni lasti sama iskala denarna sredstva in raziskovala trg, v neprijaznem političnem okolju, v

katerem so se znašli mali podjetniki po prihodu Kitajcev na Tajvan. Sprva so bili domačini navdušeni nad prihodom Kitajcev na otok, kmalu pa so se odnosi med »prišleki« in domačini poslabšali. Leta 1947 se je začelo obdobje t. i. »belega terorja«, ki so ga spremljale pogoste politične aretacije nasprotnikov nove oblasti. Med oblastjo in civilno družbo je vladalo visoko nezaupanje. Majhni podjetniki so zaradi nezaupanja, ki je vladalo med njimi in državo, ter posledično pomanjkanja državne pomoči začeli sami iskati potrebna finančna sredstva.

Pri intervenciji države se lahko vprašamo, kaj je preprečevalo nastanek napake v delovanju države oziroma, kaj je botrovalo temu, da se je intervencija države izrazila v varovanju in pospeševanju nacionalnega interesa. Država v Tajvanu ni iskala zmagovalnih panog, ampak jih je sama kreirala na ta način, da je vzpostavila primerno okolje za razvoj novih panog. Pod primerno okolje štejemo to, da je ustvarila takšno investicijsko klimo, ki je spodbujala produktivne in zavirala neproduktivne investicije. Država je nadzorovala domače finančne institucije in tokove kapitala. Slednje ji je omogočilo, da je kapital ostajal v državi (Wade 1990: 333-334). Država je skrbela, da so bili stroški intervencije čim manjši, zato je uvedla razne nadzorne in kontrolne mehanizme (npr. podjetje je morala subvencijo upravičiti z rezultati poslovanja) (Economist, 10. 2. 1993: 41-42). Država je pri nadzoru uvoza uporabila metodo odobritve (*approval method*). Za uvoz inputov je moralo podjetje predhodno pridobiti dovoljenje Urada za industrijski razvoj ali pa združenja domačih podjetij, ki so proizvajala isti proizvod. Metoda odobritve se je v 1980-ih nanašala na 30 % uvoženih inputov (Wade 1992: 81).

Kljub priznanemu posredovanju države v gospodarstvo, se pogosto pozablja, da država ni bila vedno uspešna pri spodbudah, ki si jih je zadala. Poskus ustanovitve velikih trgovskih družb je spodletel, saj povpraševanje iz tujine ni prišlo neposredno do podjetja, ampak preko posrednikov, ki so imeli tudi svoja mala podjetja. Mala podjetja v lasti posrednikov so tako rasla na račun velikih trgovskih družb, ki jih je podpirala država. Država je bila neuspešna tudi pri ustanavljanju medsebojno povezanih podjetij, ki bi imela vlogo poddobaviteljev. Kot neuspeh države lahko omenimo tudi specializirane banke, ki jih je država ustanovila, da bi financirala mala podjetja in na ta način pripomogla k njihovi rasti. Ker so se mali podjetniki raje zadolževali na prostem trgu, specializirane banke niso bile uspešne. Nenazadnje, država ni bila uspešna pri spodbujanju izvoza avtomobilske industrije. Tajvan ima sicer več kot 25 avtomobilskih podjetij, a le-ta še niso uspela prodreti na tuji trg (Hamilton 1997: 291).

7.5. Sklep

Ekonomski uspeh Tajvana je običajno predstavljen z neoklasičnimi argumenti. Za neoklasike je Tajvan šolski primer ekonomskega uspeha, do katerega pride, če so upoštevani neoklasični pogoji za gospodarsko rast. Pri Tajvanu neoklasiki izpostavljajo štiri dejavnike, ki so pripeljali do hitre gospodarske rasti: skoraj prostotrgovinski režim za izvoznike in splošno zniževanje zaščite; konkurenčni trg delovne sile; visoke obrestne mere; konzervativno financiranje države (proračunski presežki) (Wade 1990: 52-53). Tajvan je upošteval tudi neoklasične nasvete o pomenu privatnega lastništva. Paradni izvozni konji so bila majhna in srednje velika podjetja, delež javnih podjetij pa se je ves čas zmanjševal.

Zaradi dualizma v proizvodnji za domači in tuji trg pri Tajvanu ne moremo govoriti o svobodni trgovini. Izvozniki so delovali skoraj pod pogoji prostega delovanja trga, medtem ko so proizvajalci za domači trg uživali zaščito (Wade 1990: 113).

Zaradi interveniranja države ustreza Tajvan neoklasični smeri »trgu prijazen pristop«. Mnenje o tem, ali je država s poseganjem v gospodarstvo presešla neoklasično vlogo popravilca napak v delovanju trga, ostaja odprto. Država je imela posebej aktivno vlogo v gospodarstvu v času uvozne substitucije. Postopoma se je njena vloga omejila na zagotavljanje primerne investicijske klime v državi, z zaščito domačih proizvajalcev pa nikoli ni prenehala. Izmed kriterijev za trgu prijazno interveniranje Tajvan izpolnjuje kriterij transparentnega in pravilom podvrženega interveniranja, a funkcijo nadzornika je namesto trga še vedno opravljala država.

Za Weissa (2005:2) je bila hitra rast izvoza ključni dejavnik, ki je omogočil ekonomski vzlet Tajvana. Pomen spodbujanja izvoza je bil po Weissu (*ibid.*: 27) v tem, da je izvoz omogočil doseči visoke dobičke, ki so omogočili visoko varčevanje, varčevanje pa je omogočilo visoke stopnje investicij, ki so spet povratno vplivale na rast izvoza. Izvoz je torej omogočil začetek in vzdrževanje kumulativnega procesa rasti. Dietz (1992: 376) za razliko od Weissa ne pripisuje izvozno usmerjeni industrializaciji posebnega pomena pri ekonomskem uspehu Tajvana. Dietz (*ibid.*) meni, da je šel Tajvan po običajni poti razvoja oziroma po poti, po kateri so šle tudi ostale razvite države. V skladu z neoklasično teorijo je sledil svoji primerjalni prednosti. Uporabil je različne razvojne strategije, od pospeševanja kmetijskega izvoza, proizvodnje enostavnih industrijskih proizvodov za zaščiteni domači trg, do

spodbujanja tehnološko vedno bolj zahtevnih industrijskih proizvodov. Tajvan je postal izvoznik postopoma. Ni se odločil postati izvoznik v določeni časovni točki.

Na ekonomski razvoj Tajvana je vplival tudi strukturalizem, in sicer takrat, ko se je Tajvan odločil za uvozno substitucijo. Če Tajvan ne bi uporabil strategije uvozne substitucije, tudi ne bi mogel pridobiti primerjalne prednosti v delovno-intenzivnih proizvodih. Da je lahko začel z izvozom industrijskih izdelkov, jih je moral najprej začeti proizvajati doma. To pa je bilo možno doseči z omejevanjem uvoza in zaščito domačih proizvajalcev.

Čeprav se je strategija spodbujanja izvoza izkazala za uspešno, gre uspeh pripisati tudi dejstvu, da je država uspela prepoznati točko, ko se je faza spodbujanja delovno-intenzivnih proizvodov izčrpala in je bilo zato potrebno začeti s spodbujanjem izvoza kapitalno intenzivnih proizvodov. Če bi Tajvan ostal samo pri prvi fazi spodbujanja izvoza, ga verjetno danes ne bi mogli šteti kot primer uspešnega ekonomskega razvoja.

Tabela 7.3: Povzetek ekonomskega razvoja Tajvana

Začetni pogoji	Faza uvozne substitucije	Faza spodbujanja delovno-intenzivnih proizvodov	Faza spodbujanja tehnološko intenzivnih proizvodov	Vloga države
Pomanjkanje naravnih virov.	Časovno relativno kratka in mila.	Nosilci izvoza so mala in srednje velika podjetja: delujejo podpogodbeno.	Spodbude države za razvoj tehnološko intenzivnih industrij.	Dolgoročna vizija razvoja.
Obilica izobražene in poceni delovne sile.	Makroekonomska stabilizacija gospodarstva.	Vloga ZDA: finančna pomoč, odprtje trga za tajvanski izvoz.	Program o razvoju znanosti in tehnologije.	Fleksibilnost pri ukrepih.
Japonska zapuščina: razvito kmetijstvo in infrastruktura, postavljeni temelji za razvoj industrije.	Industrializacija podeželja.	Visoko domače varčevanje.	Tehnološki parki (Hsinchu tehnološki park).	Majhen vpliv na mala podjetja v privatni lasti.
Zemljiška reforma.	Nediskriminacija kmetijstva.	Pomen geostrateških dejavnikov: vojna v Koreji in Vietnamu, pojav komunizma v Aziji.		Vzpostavitev zmagovalnih panog gospodarstva.
	Ukrepi za spodbujanje industrijskega in kmetijskega izvoza.			

8. ZAKLJUČEK

Kako zagotoviti razvoj DVR ostaja nerešeno vprašanje, odkar je ta problem postal srčika zanimanja razvojnih ekonomistov. Različne razvojne teorije razlagajo, kako in zakaj prihaja do razvoja oziroma predlagajo različne ukrepe, ki bodo DVR pripeljali na pot razvoja. Države se pri uresničevanju ukrepov, ki jih predlagajo teorije, pogosto oddaljijo od teoretičnih izhodišč. Vzrok za oddaljevanje od teoretičnih izhodišč je predvsem ta, da ukrepi, ki jih predlagajo teorije ne morejo zaobjeti vseh značilnosti in posebnosti posameznih držav. Teorije lahko ponudijo rešitve, ki ustrezajo kar največjemu številu DVR. Kljub temu menim, da so lahko razvojne teorije koristno orodje pri odločitvi DVR o tem, kakšno razvojno strategijo naj izberejo. Njihov pomen je v zbiranju podatkov, posredovanju raznih analiz in študij, dajanju teoretične podlage za predlagane ukrepe, pojasnjevanju in utemeljevanju dogajanj v praksi.

Namen diplomske naloge je bil pokazati, da sta se Tajvan in Argentina na poti k ekonomskemu razvoju oddaljila od teoretičnih postavk in da nista sledila zgolj eni razvojni strategiji, ampak sta uporabila različno kombinacijo razvojnih strategij. Argentina in Tajvan sta imela sprva podobni razvojni strategiji. Obe državi sta najprej izvažali kmetijske proizvode na osnovi teorije primerjalnih prednosti, nato pa sta se usmerili v uvozno substitucijo, ki jima je omogočila razviti tudi industrijo. Čeprav se je faza uvozne substitucije pri Tajvanu končala z ukrepi za liberalizacijo gospodarstva na začetku 1960-ih, liberalizacija ni bila popolna. Tajvan je še naprej nadaljeval z zaščito domačih proizvajalcev. Razvojni poti Argentine in Tajvana si v tem pogledu niti ne nasprotujeta. Razlika je v tem, da je Tajvan obe strategiji uporabljal hkrati in zato lahko pri njem govorimo o hibridni usmerjenosti, Argentina pa vsako posebej. Faza uvozne substitucije je bila pri Tajvanu tudi krajša in bolj mila. Ne moremo pa trditi, da je šel Tajvan izključno po poti navzven usmerjene industrializacije in Argentina izključno po poti navznoter usmerjene industrializacije.

Ko je Argentina po neuspehu uvozne substitucije prestrukturirala svoje gospodarstvo po vzoru izvozno usmerjene industrializacije, bi lahko iz tega sklepali, da je uvozna substitucija pokopana kot primerna razvojna strategija za DVR. Vendar nam izkušnja Tajvana pokaže, da je uvozna substitucija lahko primerna razvojna strategija predvsem v začetni fazi razvoja.

Ker cilj argentinske vlade ni bil dolgoročen ekonomski razvoj, pač pa le kratkoročno izboljšanje ekonomskega stanja v državi, so imeli temu ustrezno sprejeti ukrepi kratkoročni domet. Zato je prišlo do prevelike zaščite posameznih industrij, pomanjkanja konkurenčnosti, nezmožnosti ustvarjanja deviznih sredstev za uvoz potrebnih inputov, prevelike usmerjenosti na domači trg ter zanemarjanja kmetijskega izvoza. Ker se je porušilo ravnotežje med proizvodnjo za domači trg in proizvodnjo za izvoz ter uvozom, prehod v drugo fazo, torej v fazo izvoza doma proizvedenih industrijskih proizvodov, ni uspel. Tajvan najbolj odstopa od neoklasičnih izhodišč zaradi svojega eksperimentiranja z uvozno substitucijo. Kar se tiče intervencij države, menim, da je država intervenirala v skladu z zahtevami trga, da so bile intervencije države sprva usmerjene v postavitve trdnih makroekonomskih temeljev, nato pa v krepitev človeškega kapitala in da je šlo torej za trgu prijazne intervencije, ki jih danes neoklasična teorija sprejema.

Nobena razvojna teorija ne obljublja takojšnjih rezultatov. Argentina je nerealistično pričakovala, da bo prišlo do industrijskega izvoza v relativno kratkem času. Ker so bili razočarani nad počasnim potekom industrializacije, so se vedno znova vračali h kmetijskemu izvozu.

Kaj se lahko iz izkušenj Argentine in Tajvana naučijo ostale DVR? Predvsem to, da določena teorija in strategija, ki jo teorija zagovarja, ni primerna za vse DVR. DVR morajo pri uresničevanju teoretičnih izhodišč pokazati veliko mero fleksibilnosti. Država je odgovorna, da spremeni strategijo, če se izkaže, da le-ta ne daje več takšnih rezultatov, kot bi jih morala. Čeprav je izpolnjevanje neoklasičnih kriterijev za ekonomsko rast in usmeritev v izvoz omogočilo Tajvanu hiter ekonomski razvoj, to še ne pomeni, da morajo ostale DVR slediti tej poti. Uspeh Tajvana močno sovпада z ugodnimi pogoji, ki so vladali na svetovnem trgu v 1960-ih in 1970-ih. Hitra rast svetovne trgovine mu je omogočila, da je lahko svoje proizvode izvozil na zahodne trge. Protekcijem razvitih držav je danes mnogo bolj prisoten, kot je bil še pred nekaj desetletji, poleg tega pa DVR odločitve o lastni razvojni politiki ne sprejemajo samostojno, saj jih pri tem omejujejo pravila ter zahteve mednarodnih organizacij, katerih članice so (na primer WTO, IMF, SB). Odločitev za določeno strategijo ne sme biti sprejeta zgolj na osnovi izkušenj drugih držav s to strategijo, saj je potrebno upoštevati specifične značilnosti in okoliščine posamezne države. Uspešna razvojna strategija mora domačemu gospodarstvu omogočiti, da se uči od drugih uspešnih držav.

Ob neuspehu Argentine so neoklasiki očitali teoretikom odvisnosti predvsem preveliko državno interveniranje. Neuspešna vloga države v ekonomskem razvoju na primeru Argentine je lahko DVR v poduk, katerih napak ne smejo ponoviti. Država ne sme zanemariti dolgoročnih ekonomskih ciljev na račun kratkoročne ekonomske varnosti. Neuspeh argentinske države ne sme služiti kot podlaga za umik države iz gospodarstva. Od države v Tajvanu se lahko DVR naučijo, da med trgom in državo obstajajo sinergijski učinki in da naj država intervenira v skladu z zahtevami trga. Vendar pa se DVR ne sme omejiti na vloge, ki jih je imela država v Tajvanu, pač pa naj prevzemajo vedno nove vloge v skladu s spremembami v ekonomskem okolju. Kot kažejo usmeritve tajvanske države od 1980-ih dalje, je potrebno razvijati raziskovalno dejavnost, tehnološko intenzivne industrije in človeški kapital.

SEZNAM VIROV

Knjige in članki

1. Amsden, Alice H. (1991a) Diffusion of Development: The Late-Industrializing Model and Greater East Asia. *American Economic Review* 81(2), 282-286.
2. Amsden, Alice H. (1991b) Taiwan from an international perspective. *Asian Affairs: An American Review* 18(2), 81-99.
3. Balassa, Bela (1970) Growth Strategies in Semi-Industrial Countries. *Quarterly Journal of Economics* 84(1), 24-47.
4. Baldwin, Robert E. (2003) Openness and Growth. What's Empirical Relationship? *NBER Working paper Series WP 9578*, dostopno na: <http://www.nber.org/papers/w9578> (25. junij 2006).
5. Barbero, Maria Ines in Rocchi, Fernando (2003) Industry. V Paolera, della Gerardo in Taylor, Alan M. (ur.) *A New Economic History of Argentina*, 261-294. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
6. Berlinski, Julio (2003) International Trade and Commercial Policy. V Paolera, della Gerardo in Taylor, Alan M. (ur.) *A New Economic History of Argentina*, 197-232. Cambridge in New York: Cambridge University Press.
7. Berlinski, Julio in Schydrowsky, Daniel M. (1982) Argentina. V Balassa, Bela: *Development strategies in semi-industrial economies*, 83-122. Baltimore: John Hopkins University Press.
8. Berthelemy, Jean-Claude in Varoudakis, Aristomene (1996) *Financial Development Policy and Growth*. Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development.
9. Bruton, Henry J. (1998) A Reconsideration of Import Substitution. *Journal of Economic Literature* 36(2), 903-936.
10. Cameron, Maxwell A. in North, Liisa (1995) Development Paths at a Crossroads: Peru in Light of the East Asian Experience. *CERLAC Working Paper Series*, dostopno na http://www.yorku.ca/cerlac/documents/Cameron_North.pdf (27. junij 2006).
11. Campa, Jose Manuel (1990) Exchange Rates and Economic Recovery in the 1930s: An Extension to Latin America. *Journal of Economic History* 50(3), 677-682.
12. Chaffee, Lyman (1990) Reversal of Development in Argentina: postwar counterrevolutionary policies and their structural consequences/ *The Political Economy of*

- Argentina, 1946-83/ The Challenge of Real Development: Argentina in the twenty-first century/ Resistance and Integration: Peronism and the Argentine working class, 1946-76. Book Review. *Third World Quarterly* 12(1), 250-254.
13. Chiang, P.K. (2000) Taiwan's Economic Development and Outlook. *Review of Pacific Basin Financial Markets and Policies* 3(2), 121-137.
 14. Chilcote, Ronald H. in Edelstein, Joel C. (1986) *Latin America: Capitalist and Socialist Perspectives of Development and Underdevelopment*. Boulder in London: Westviwe Press.
 15. Chowdhury, Anis in Islam, Iyanatul (1995) *The Newly Industrialising Economies of East Asia*. London in New York: Routledge.
 16. Conesa, Eduardo R. (1989) *The Argentine Economy: Policy Reform for Development*. Lanham: University Press of America, Harvard University.
 17. Cypher, James M. in Dietz, James L. (1997) *The Process of Economic Development*. London in New York: Routledge.
 18. Datta-Chaudhuri, Mrinal (1990) Market Failure and Government Failure. *Journal of Economic Perspectives* 4(3), 25-39.
 19. Diaz-Alejandro, Carlos F. (1966) An Interpretation of Argentine Economic Growth since 1930. Part I. *Journal of Development Studies* 3(1), 14-39.
 20. Diaz-Alejandro, Carlos F. (1967) An Interpretation of Argentine Economic Growth since 1930. Part II. *Journal of Development Studies* 3(2), 155-177.
 21. Dietz, James L. (1992) Overcoming Underdevelopment: What has been Learned from the East Asian and Latin American Experiences? *Journal of Economic Issues* 26(2), 373-383.
 22. Dodaro, Santo (1991) Comparative Advantage, Trade and Growth: Export-Led Growth Revisited. *World Development* 19(9), 1153-1165.
 23. Dos Santos, Theotonio (1970) The structure of dependence. *American economic review* 60(2), 231-236.
 24. *Economist*, 10. februar 1993, 41- 42.
 25. Fei, John C.H. (1991) Taiwan's economic development and its relations to the international development. *Asian Affairs: An American Review* 18(2), 63-78.
 26. Frank, Andre Gunder (1966/1989) The Development of Underdevelopment. *Monthly Review* 41(2), 37-51.
 27. Georgescu-Roegen (1988) Closing Remarks: About Economic Growth. *Economic Development and Cultural Change* 36(3) Supplement, 291-307.

28. Gibson, Martha Liebler in Ward, Michael D. (1992) Export Orientation: Pathway or Articraft? *International Studies Quarterly* 36(3), 331-343.
29. Griffin, Keith in Gurley, John (1985) Radical Analyses of Imperialism, The Third World, an the Transition to Socialism: A Survey Article. *Journal of Economic Literature* 23 (3), 1089-1143.
30. Gurrieri, Adolfo (1983) Technical Progress and Its Fruits: The Idea of Development in the Works of Raul Prebisch. *Journal of Economic Issues* 17(2), 389-396.
31. Hamilton, Gary H. (1997) Organization and Market Processes in Taiwan's Capitalist Economy. V Orru, Marco, Biggart, Nicole Woolsey in Hamilton, Gary G. (ur.) *The Economic Organization of East Asian Capitalism*, 237-293. Thousand Oaks: Sage.
32. Hein, Simeon (1992) Trade Strategy and the Dependency Hypothesis: A Comparison of Policy, Foreign Investment, and Economic Growth in Latin America and East Asia. *Economic Development and Cultural Change* 40(3), 495-514.
33. Hirschman, Albert O. (1968) The Political Economy of Import-Substituting Industrialization in Latin America. *The Quarterly Journal of Economics* 82(1), 1-32.
34. Jameson, K. Kenneth (1986) Latin American Structuralism: A Methodological Perspective, *World Development* 14(2), 223-232.
35. Keesing, Donald B. (1967) Outward-looking Policies and Economic Development. *Economic Journal* 77 (306), 303-320.
36. Khan, Heider A. (2004) Technology and Economic Development: the case of Taiwan. *Journal of Temporary China* 13(40), 507-521.
37. Krueger, Anne O. (1980) Trade Policy as an Input to Development. *American Economic Review* 70(2), 288-292.
38. Krueger, Anne O. (1990) Government Failures in Development. *Journal of Economic Perspectives* 4(3), 9-23.
39. Kuo, Shirley W.Y. in Fei, John C.H. (1985) Causes and Roles of Export Expansion in the Republic of China. V Galenson, Walter (ur.) *Foreign Trade and Investment: Economic Development in the Newly Industrializing Asian Countries*, 45-84. Wisconsin, London: The University of Wisconsin Press.
40. Kuo, Shirley W.Y. in Liu, Christina Y. (1999) The Development of the Economy of Taiwan. *Asian-Pacific Economic Literature* 13(1), 36-49.
41. Kuznets, Paul W. (1988) An East Asian Model of Economic Development: Japan, Taiwan, and South Korea. *Economic Development and Cultural Change* 36(3) Supplement, 11-43.

42. Lee, Chung H. in Naya, Seiji (1988) Trade in East Asian Development with Comparative Reference to Southeast Asian Experiences. *Economic Development and Cultural Change* 36(3) Supplement, 123-152.
43. Leng, Tse-Kang (1996) The State and Taiwan's Mainland Economic Policy. *Asian Affairs: An American Review* 23(1), 20-33.
44. Liang, Kuo-shu in Liang, Ching-ing (1988) Development Policy Formation and Future Policy Priorities in the Republic of China. *Economic Development and Cultural Change* 36(3) Supplement, 67-101.
45. Lin, Ching-yuan (1988) East Asia and Latin America as Contrasting Models. *Economic Development and Cultural Change* 36(3) Supplement, 153-197.
46. Maxfield, Sylvia in Nolt, James H. (1990) Protectionism and the Internationalization of Capital: U.S. Sponsorship of Import Substitution Industrialization in the Philippines, Turkey and Argentina. *International Studies Quarterly* 34(1), 49-81.
47. Mercado, Ruben P. (2001) Macroeconomic Volatility during Argentina's Import Substitution Stage. *International Review of Applied Economics* 15(2), 151-161.
48. Mrak, Mojmir (2002) *Mednarodne finance*. Ljubljana: GV Založba.
49. Numazaki, Ichiro (1997) The Leoban-led Development of Business Enterprises in Taiwan: An Analysis of Chinese Entrepreneurship. *The Developing Economics* 35(4), 440-457.
50. Önis, Ziya (1995) The Limits of Neoliberalism: Toward a Reformulation of Development Theory. *Journal of Economic Issues* 29(2), 97-119.
51. Paolera, della Gerardo in Taylor, Alan M. (2003) Introduction. V Paolera, della Gerardo in Taylor, Alan M. (ur.) *A New Economic History of Argentina*, 1-18. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
52. Park, Yung Chul (1990) Development Lessons from Asia: The Role of Government in South Korea and Taiwan. *The American Economic Review* 80(2), 118-121.
53. Pease, Kelly-Kate S. (2003) *International Organizations: Perspectives on Governance in Twenty-First Century*. Upper Saddle Ricer (New Jersey): Prentice Hall.
54. Prašnikar, Janez (1999) *Uvod v mikroekonomijo*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
55. Prebisch, Raul (1959) Commercial policy in the underdeveloped countries. *American Economic Review* 49(2), 251-273.
56. Ranis, Gustav in Fei, John C.H. (1988) Development Economics: What Next? V Ranis, Gustav in Schultz, Paul T. (ur.) *The State of Development Economics: progress and perspectives*, 100-136. Oxford in New York: Basil Blackwell.

57. Ranis, Gustav (1995) Another Look at the East Asian Miracle. *The World Bank Economic Review* 9(3), 509-534.
58. Rodrik, Dani (1995) Trade strategy, investment and exports: another look at East Asia. *NBER Working paper Series WP 5339*, dostopno na <http://papers.nber.org/papers/w5339.pdf> (9. september 2004).
59. Rojec, Matija in Bučar, Maja (2003/2004) *Odnosi Sever-Jug. Študijsko gradivo I. del.* Ljubljana: FDV.
60. Salvatore, Dominick (1998) *International Economics*. Englewood Cliffs: Prentice Hall, cop.
61. Schwarzer, Jorge (1992) The Argentine Riddle in Historical Perspective. Book Review. *Latin American Research Review* 27(1), 169-181.
62. Sen, Amartya (1988) Development: Which Way Now? V Wilber, Charles K.(ur.) *The Political Economy of Development and Underdevelopment*, 37-56. New York: Random House.
63. Sen, Amartya (1999) *Development as Freedom*. Oxford, New York: Oxford University Press.
64. Simon H. Lawrence in Ruccio F. David (1986) A Methodological Analysis of Dependency Theory: Explanation in Andre Gunder Frank. *World Development* 14 (2), 195-209.
65. Singer, Hans W. (1988) The World Development Report 1987 on the Blessings of 'Outward Orientation': A Necessary Correction. *Journal of Development Studies* 24 (2), 231-236.
66. Singh, Ajit (1994) Openness and the Market Friendly Approach to Development: Learning the Right Lessons from Development Experience. *World Development* 22(12), 1811-1823.
67. Sjekloča, Marko (2000) Neoliberalistični model in levica. *Gospodarski vestnik* 49(10), 35-38.
68. Stubbs, Richard (1999) War and Economic Development. *Comparative Politics* 31(3), 337-355.
69. Taylor, Alan M. (1994) Three Phases of Argentine Economic Growth. *NBER Historical Working paper Series WP 60*, dostopno na <http://papers.nber.org/papers/h0060.pdf> (17. november 2004).
70. Thomas, Linus J. (1994) Neoclassical development theory and the Prebisch doctrine: A Synthesis. *The American Economist* 38(1), 75-81.

71. Todaro, Michael (2000) *Economic Development*. Reading (Massachusetts) etc: Addison Wesley Longman.
72. Wade, Robert (1990) *Governing the Market: Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization*. Princeton: Princeton University Press.
73. Wade, Robert (1992) State and Market revisited. *Economist*, 4. april: 81.
74. Weiss, John (2005) Export Growth and Industrial Policy: Lessons from East Asian Miracle Experience. *ADB Institute Discussion Paper No. 26*, dostopno na <http://www.adbi.org/files/2005.02.dp26.eastasia.govt.policy.pdf> (22.maj 2006).
75. Wilber, Charles K. in Jameson, Kenneth P. (1988) Paradigms of Economic Development and Beyond. V Wilber, Charles K. (ur.) *The Political Economy of Development and Underdevelopment*, 3-27. New York: Random House.
76. World Bank (1987) *World Development Report 1987*. New York: Oxford University Press.
77. World Bank (1988) *World Development Report 1988*. New York: Oxford University Press.
78. World Bank (1991) *World Development Report 1991*. New York: Oxford University Press.

Elektronski viri

79. Joseph E. Medley (1989) *US Interventions and Economic Development in Small, Poor Countries: The Cases of Taiwan and Nicaragua*, <http://www.usm.maine.edu/eco/joe/works/USTandN.html> (26. junij 2006).
80. Sullivan, Mark P. (2005) *Argentina: Political Conditions and U.S. Relations*, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RS2111.pdf> (4. april 2006).
81. Watkins, Thayer. *Argentine Political Economic History*, <http://www2.sjsu.edu/faculty/watkins/argent1.htm> (5. april 2006).
82. (2003) *Taiwanese Suppliers: Supporting the Big Brands*, <http://www.cleanclothes.org/news/newsletter16-06.html> (26. junij 2006).
83. (2005) *Argentina Recovering From Financial Crisis*, <http://usinfo.state.gov/wh/Archive/2005/Jun/07-968956.html> (15. julij 2006)